

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

An aerial photograph of a coastal town and harbor. The foreground shows a harbor with several boats, including a large white boat on the left and a red boat in the center. The middle ground is filled with residential buildings, mostly with gabled roofs, surrounded by trees. The background consists of rolling green hills under a clear sky.

Jubilæumsskrift

Lokalhistorisk Forening Stubbekøbing

1984-2009

Udgivet af:

Lokalhistorisk Forening Stubbekøbing

November, 2008

Med økonomisk støtte fra:

- tidl. Stubbekøbing Kommune
- Guldborgsund Kommune
- Det Classenske Fideicommiss
- Nordea Danmark Fonden
- AOF, Stubbekøbing
- Lolland-Falsters og Langelands
Købstæders Brandsocietets Fond
- Grafikom A/S
samt egne midler.

Redaktion:

Foreningens bestyrelse

Layout og tryk:

Grafikom A/S

ISBN 978-87-992692-0-4

Omslagsfoto: Niels Bjerregård

Alle billeder er venligst udlånt af Lokalhistorisk Arkiv

Jubilæumsskrift

1984 - 2009

Lokallhistorisk Forening Stubbekøbing
c/o Lokallhistorisk Arkiv - Dosseringen 3, 4850 Stubbekøbing

Indholdsfortegnelse

Forord <i>v/ Vibeke Ravn-Mortensen</i>	side 3
Lokalhistorie - fortælling, fortolkning og faktiske kilder . . . . . <i>v/ arkivkonsulent, cand.mag. Marianne Rimmen Raasted</i>	side 5
Og sådan begyndte det <i>v/ Kristine Asser Hansen</i>	side 10
Stubbekobings historie <i>v/ museumsinspektør Anna-Elisabeth Jensen</i>	side 13
Hver mands hus - min kirke <i>v/ fhv. sognepræst Anne-Birthe Jensen</i>	side 30
Gronsvund Nor ved Næs <i>v/ museumsinspektør Anna-Elisabeth Jensen</i>	side 33
Næsgaard Agerbrugsskole <i>v/ museumsinspektør Peter Thor Andersen</i>	side 36
Skanseanlægget i Østerskoven <i>v/ Vibeke Ravn-Mortensen</i>	side 42
Der står altid et menneske bag <i>v/ Asger Klüver-Jensen</i>	side 45
Fortidsmindeskoven Halskov Vænge <i>v/ Asger Klüver-Jensen</i>	side 49
Færgefarten på Gronsvund <i>v/ fhv. skoleinspektør Niels Koch</i>	side 51
Industrier i Stubbekobing <i>v/ Karin Suhr Rasmussen og Bent Blomquist</i>	side 58
Lokalhistorisk Forenings Årsskrift <i>v/ Asger Klüver-Jensen</i>	side 63
Lokalhistorisk Arkiv <i>v/ arkivleder Karin Suhr Rasmussen</i>	side 65
Medlemmernes sider <i>v/ Asger Klüver-Jensen</i>	side 68
Historien om medfølgende "DVD" <i>af foreningens bestyrelse</i>	side 71

Forord

*Af Vibeke Ravn-Mortensen, Særslev
foreningens formand*

Lokalhistorisk Forening Stubbekøbing har den glæde at afholde foreningens 25 års jubilæum i 2009.

Dette har vi valgt at fejre med nærværende jubilæumsskrift, der sammen med en DVD belyser foreningens historie og virke. Det har været en både krævende og spændende opgave at udvælge stoffet. Vores mål har været at fokusere på emner, som vi mener bedst belyser den lokale historie.

At starte en forening kræver ildsjæle og gåpåmod, meget arbejde og stor glæde, når den stiftende generalforsamling løber af stablen. Det gjorde den **d. 5. januar 1984**. Forud var gået en del arbejde med at udforme vedtægter, søge økonomisk hjælp samt indsamle arkivalier til Lokalhistorisk Arkiv, til hvilken foreningen er tæt knyttet som støtteforening.

Det gjaldt nu om at finde det økonomiske fundament for foreningens arbejde. Ved hjælp af lokale sponsorer lykkedes det at samle en lille sum, der senere skulle vokse sig stor. Et flot resultat er nået ikke mindst takket være gaver, frem for

alt en stor arv efter afdøde gårdejer Jess Waaben, der i taknemmelighed donerede et stort beløb til foreningen. Dette betragter vi som et skulderklap, der både varmer og inspirerer til fortsat at lægge kræfterne i.

Gennemgående kan konkluderes, at aktiviteterne i årenes løb er steget både i kvantitet og kvalitet. I begyndelsen afholdt man små foredrag, bistået af "billige" kræfter, der som vederlag fik en beskedent sum. Det samme var tilfældet for udflugterne, der i de første år gik til kommunens kirker. Senere eskalerede aktiviteterne, idet der flere gange er foretaget 2-dages ture til bl.a. Sønderjylland, Sverige og Bornholm. Også på det foredragsmæssige område er der sket ændringer. I dag stilles der større krav om både emner og kvalitet set i lyset af dagens mange tilbud til os mennesker. Vi har dog stedse beflittet os på at holde omkostningerne på et rimeligt niveau uden at slække på kvaliteten.

Et markant højdepunkt på udflugtssiden var vel turen til Rügen i maj 1992 kort tid efter murens fald.

Det blev det største tiløbsstykke i foreningens historie til dato. Man måtte entrere sig med 2 busser, der blev fyldt og endda var der venteliste. Set i bakspejlet var det nok for lang en tur på en dag. Turen til Skåne i 2004 med Arne Heyn og frue som guider var også en tur, der stadig tales om.

Vi har i sandhed haft mange gode og dygtige foredragsholdere. Nogle vil stå stærkere i erindringen, f. eks. Kgl. Skuespiller Palle Huld, der engageret og morsomt causerede om sine mange år på Det Kongelige Teater. Ligeledes fhv. jagtkaptajn på Kongeskibet Dannebrog, Viggo Hansen, der på en fin og diskret måde fortalte om de mange sejlads med den kongelige familie.

I 1995 fik bestyrelsen nu afdøde Hans Ivar Bentzen fra Rødby til at forestå et erindringskursus over 3 aftener. Der var fin tilslutning og kurset var fremragende tilrettelagt på den for H. I. Bentzens sædvanlige lune og fornøjelige måde.

Samarbejdet med arkivet er i alle årene foregået forbilledligt, til stor glæde for begge parter. Foreningen har gennem årene bidraget med gaver

af forskellig art som f.eks. læseapparater til film, indbinding af "gamle" aviser og PC-program til indskrivning af årsskriftet. Også på det praktiske plan har foreningens arbejdsgruppe medvirket til diverse udstillinger og det vil være mere end rimeligt på dette sted at takke arkivlederen for stor velvilje og hjælpsomhed i stort som småt, ikke mindst med det store redaktionelle og praktiske arbejde.

En stor tak skal også rettes til Biblioteket i Stubbekøbing, hvor - med få undtagelser - alle vore møder foregår. Også de forskellige forfattere og rådgivere, der har hjulpet os med dette jubilæumsskrift skal have en stor tak for deres velvilje. Sidst men ikke mindst vil vi gerne takke de instanser der har givet os en økonomisk håndsrækning med at søsætte skriftet.

I håb om at dette skrift vil blive modtaget i samme ånd som vi fra bestyrelsen har haft, vil vi gerne takke foreningens trofaste medlemmer, der igennem årene har støttet vores arbejde, dels ved deres kontingent, men især ved deres glæde og engagement. Uden medlemmernes støtte og aktive indsats var foreningen i alle henseender blevet mere fattig.

Vibeke Ravn-Mortensen, november 2008.

Lokalhistorie

– fortælling, fortolkning og faktiske kilder

Af arkivkonsulent, cand.mag. Marianne Rimmen Raasted

Hvad er lokalhistorie?

Det kan der være forskellige meninger om!

For eksempel vil nogle hævde, at historie er præsentation af fortidige fakta, fortalt og fortolket af historikeren. Andre ser snarere historie som en "narrativ konstruktion", det vil sige en subjektiv fortælling, der er helt afhængig af fortællerens personlige interesse, baggrund, stil, smag og kildevalg. Begge synspunkter er yderpoler, som vi genfinder i definitioner på lokalhistorie.

Er lokalhistorie så national historie på mikroplan? Eller et studie i historisk folkekultur? Begge dele eller noget helt tredje? Når vi skal definere, hvad vi forstår ved lokalhistorie, bliver det hele oven i købet yderligere kompliceret af lokalhistoriens status. Mens nogle opfatter lokalhistorie som en særlig historisk disciplin, en gren af faget historie, der beskæftiger sig med historie i et geografisk afgrænset område, er der andre, der mener, at historie er for professionelle histo-

rikere og lokalhistorie er for lægmænd. At lokalhistorikeren derfor ikke er underlagt samme krav til videnskabelighed og kildekritik som den professionelle historiker. Den diskussion, mener jeg, afsporer fokus fra det væsentlige, nemlig lokalhistories substans, og når jeg i det følgende bruger udtrykket "lokalhistoriker" omfatter det enhver, der beskæftiger sig med lokalhistorie, såvel professionel som interesseret amatør.

Jeg mener, at lokalhistorie ikke blot er en opkobning af kildemateriale, der knytter sig til en bestemt egn. Fortælling og fortolkning er ikke kun form, men i lige så høj grad indhold, der knytter en række enkeltbegivenheder sammen til en forståelig helhed, til en lokalhistorie. Lokalhistorikere kan perspektivere stoffet på forskellig vis, og modtageren, eller læseren, vil uvægerligt tolke videre og skabe sin version. På den måde

er lokalhistorie en identitetsskabende faktor, der knytter en egns mennesker, historie og fortælling sammen i fortid og nutid.

Måden fortællinger fortælles på kan både være inkluderende og skabe tilhørsforhold, og de kan være ekskluderende og marginalisere. Vores identitetsfølelse og tilhørsforhold skabes i vidt omfang af de fortællinger, som andre fortæller om os og ikke blot af vore egne fortællinger.

Kilder

Der har været en tendens til blot at opfatte lokalhistorie som almindelige menneskers almindelige dagligliv, og at det derfor var mindre fint at beskæftige sig med det frem for en nationalhistories konger, krige, finkultur og samfundsliv. På samme måde er kildemateriale blevet rangeret efter lødighed og kvalitet. Men der findes ikke universelle kriterier for den slags.

Når vi arbejder med kildemateriale, er det almindeligt at bruge betegnelserne primære og sekundære kilder om henholdsvis førstehånds og andenhånds viden eller om henholdsvis skriftlig og mundtlig overlevering. Det er vigtigt at være opmærksom på, at det ikke er kvalitative betegnelser. Om en kilde er primær eller sekundær afhænger af, hvad vi vil undersøge. For eksempel kan en erindring om en oplevelse indeholde faktuelle fejl, der gør erindringen til en uegnet kilde, hvis vi tilstræber en realistisk rekonstruktion af fortiden. Men samme erindring har der-

mod stor kildeværdi, hvis vi er interesserede i at undersøge, hvad folk husker, hvordan de har erfaret deres liv, og hvad der på forskellige tidspunkter betød noget for dem, lige meget hvordan vilkårene så "reelt" havde været.

Man kan betragte kildehåndtering i et historio-grafisk lys for at se, hvordan synet på historieskrivning har ændret sig over tid, men det er måske mere væsentligt at fremhæve de helt basale redskaber, man har brug for til kildekritik. Skriftlige kilder som breve, protokoller eller andre arkivalier, billeder, sange, dialekter, erindringer og fysiske spor i et landskab er alle eksempler på kilder til fortiden. Fortiden er ikke mere, men kilderne til den kan give os en indsigt, hvis vi ser dem i relation til de spørgsmål, vi ønsker besvaret. En kildes kvalitet afhænger af den problemstilling, vi vil have den til at belyse.

En kildes kontekst, eller de motiver og intentioner, der kan ligge til grund for kilden, kan være afgørende for, hvad vi kan bruge den til. Dagligliv og mellemmenneskelige relationer er nogle af de spørgsmål, man kan have svært ved at få direkte svar på i de mest gængse kilder.

I en skifteprotokol fra 1700-tallet kan vi nok se, hvilket indbo en given person eller husstand var i besiddelse af, men ikke hvilke tanker man gjorde sig om livsvilkårene.

Onsker man at komme tæt på det almindelige historiske menneske både som individ og som en del af et lokalsamfund, må man stille de helt relevante spørgsmål og finde frem til de kilder, der kan rumme vidnesbyrd, hele såvel som delvise og indirekte. Det kræver både nysgerrighed og kritisk sans. En lokalhistoriker med dommekraft, lydhorhed og fantasi er godt på vej, men uden selvkritik kan man nemt komme på afveje, for ikke blot er alle svar fra et givent kildemateriale ikke lige entydige, de vil i sagens natur også kræve fortolkning. Det er derfor altid godt at afsøge flere tolkningsmuligheder.

Fortalt og fortolket

Når en lokalhistoriker udforsker fortidens historier på baggrund af sin egen samtid og sin viden om de problemstillinger, som er nutidige og aktuelle i dag, er han samtidig med sin fremstilling eller i sin fortælling i færd med at skabe en ny virkelighed.

Man kan stræbe efter objektivitet, men enhver historisk undersøgelse er i sin natur subjektiv. Både valget af emne og de spørgsmål, man ønsker besvaret, afhænger af de interesser, viden og forudsætninger man har. Når man griber fat i lokalhistorie, kan der derudover være et personligt motiv; måske er man tilflytter og ønsker at tilegne sig den egn, hvor man bor; måske er man indfødt og ønsker et uddybet svar på noget, man betragter som særegent for lokalområdet. I begge tilfælde vil man gå til lokalhistorien med et indefra-

perspektiv, som affoder nogle andre spørgsmål og svar end et udefra-perspektiv ville gøre.

Formidlingen af de resultater, man er nået frem til, vil afhænge af, hvem man formidler til, og hvilken genre man vælger. Lokallhistorisk stof egner sig godt til fortælling. Netop fortællingen har i visse akademiske kredse haft et lidt odiøst skær: Fortællinger var en form, man ofte overlod til lægmænd. Denne vildfarelse har medført en fokusering på indhold på bekostning af form. Men formen er aldrig ligegyldig, og fortælling er ikke kun form. Fortælling er også indhold, for fortælling er fortolkning. Det er helt naturligt, at man vælger at fortælle en historie, så pointen træder tydeligst muligt frem.

At fortælle lokalhistorie er at forklare, bevidst reflektere og levendegøre den indsigt, man har erfaret om et lokalt spørgsmål. Man kan sige, at helheden er mere end summen af delene, og at modtageren eller læseren kan tolke videre på fortællingen ud fra sin egen subjektive baggrund og viden.

Lokale identiteter

Der kan være mange måder at beskæftige sig med lokalhistorie på. Man kan for eksempel lave et mikrohistorisk studie, der går i dybden med analyser af daglige relationer, sammenfojer træk af almindelige menneskers livsforløb og indkredser klare forskelle i livsstil mellem grupper i for eksempel en landsby eller en købstad for på

den baggrund at opdage nyt, der rækker udover lokalområdet. Eller måske dykker man ned i lokale begivenheder og karismatiske enkeltpersoner, som eventuelt perspektiveres i forhold til en national historie. Den geografiske dimension i lokalhistorie er så åbenlys, at man let kan undervurdere dens betydning.

Når vi definerer hvem vi er, sker det ofte i forhold til et sted og i forhold til nogle andre. Der er et "dem" og et "os", der for eksempel knytter os til et bestemt sted, i modsætning til dem, som ikke hører til netop her, men et andet sted. Stedet er geografisk, men ikke statisk. Det udvider sig og indskrænker sig afhængig af, hvem vi definerer os i forhold til.

Taler jeg med en afrikaner, vil jeg måske betegne mig selv som europæer eller dansker. Taler jeg med en person i mit lokalområde, er det mere sandsynligt, at jeg nævner den nærmeste landsby, som det udgangspunkt hvorfra min verden går.

Den geografiske dimension knytter også an til tid og rum. Når vi for eksempel befinder os netop der, hvor en historisk begivenhed har fundet sted, eller når fortællingen om en historisk person beskriver netop dette sted, hvor vi hører til, ja så føles det som historiens vingesus, og vi indskriver os i et forestillet fællesskab med de mennesker og begivenheder, der fandt sted i fortiden her på vores egn.

Lokalhistorie kan bruges til at etablere, fastholde og udforske forestillede tilhørsforhold. Kulturarvsstyrelsen og Realdania lavede i 2005 en undersøgelse, der analyserede danskeres holdninger til kulturarv. En af undersøgelsens konklusioner er, at kulturarven er med til at gøre vores fælles historie konkret, at kulturarven giver den enkelte en forståelse af identitet og ophav, og at den lokale kulturarv skaber lokal identitet.

Dansk Folkemindesamling er aktuelt i gang med en stor undersøgelse af, hvordan danskere i forskellige egne af landet opfatter sig selv og hinanden – og hvorfor. At lokal kulturarv, lokale identiteter og lokalhistorie sådan er i fokus i disse år kan ikke undre, når man betænker den netop gennemførte strukturreform med store kommunesammenlægninger. Den slags strukturelle ændringer rykker ved vores opfattelser af "dem" og "os".

I kolvandet på den forrige strukturreform i 1970 opstod i årene efter en række lokalhistoriske foreninger og lokalhistoriske arkiver. De mange kilder, der siden er blevet indsamlet og bevaret i arkiverne, og de mange fortællinger om lokale hændelser og begivenheder fra fortiden, der fortsat bliver fortalt og fortolket, vidner om, at lokalhistorie også er kulturhistorie, der knytter mennesker sammen i tid og sted.

Et "glimt" fra arkivet. Foto: Tine Perlt.

Læs mere:

Palle Ove Christiansen: "Kulturhistoriens genkomst" i: *Historisk Tidsskrift*, hæfte 1, 2007 p.207-235.

H.P. Clausen: *Hvad er historie? Den historiske videnskabs metodiske grundspørgsmål og nyere synspunkter på historieforskningens teoretiske problemer*, 2. udg. Jørgen Paludans forlag 1999.

Sebastian Olden-Jørgensen: *Til kilderne! Introduktion til historisk kildekritik*, København 2001.

Knud Prange: *Lokallhistorie – en håndbog*, København 1989.

Og sådan begyndte det!

Lokalhistorisk Forenings legendariske formand gennem mere end 20 år, Kristine Asser Hansen, har med sin arbejdsomhed betydet utrolig meget for foreningens start og senere gode vækst.

Her beretter Kristine om starten i 1984, hvor hun det første år var sekretær og allerede året efter valgt til formand.

Det var et godt valg!

LÆS HER HVORFOR:

I 1970 blev 7 Falsterske kommuner lagt sammen og blev til Stubbekobing Kommune. Det var en stor forandring og rejste mange spørgsmål:

**Hvad går tabt ? - Hvad kan bevares ?
- Hvad er værd at bevare ?**

Hvor kan vi bevare det og under hvilke former?

I disse år blev der oprettet mange lokalhistoriske arkiver. I 1978 blev det nye bibliotek i Stubbekobing åbnet, og allerede den 28. september samme år blev vort lokalhistoriske arkiv oprettet. Kommunen gav husly og 10 ugentlige timer til en arkivleder. Den første var Georg W.

Nyholm, og ret hurtigt blev der etableret en arbejdsgruppe omkring arkivet. På den måde blev der arbejdet nogle år, men efterhånden begyndte vi at tale om, at vi kunne komme i forbindelse med en større kreds, hvis vi havde en forening. Her kunne vi samles om foredrag og ture, hvor vi kunne besøge kirker og museer og eventuelt se på arkæologiske udgravninger og historiske bygninger.

I 1984 havde Sparekassen 100 års jubilæum. I den anledning gav denne **10.000 kr.** til arkivet. Det gav stodet til at **Lokalhistorisk Forening** blev stiftet **den 5. januar 1984** som en støtteforening til lokalhistorisk arkiv. Formålet var at

støtte lokalhistorisk arbejde i området, afholde foredrag om lokalhistoriske emner og udgive et årsskrift.

Den første bestyrelse bestod af: Knud Rasmussen, Horbelev, der blev foreningens første formand, Bent Koch, kasserer, Hans Jakobsen, Stangerup, Eli Jensen, Nr. Tåstrup og Kristine Asser Hansen, sekretær. Suppleanter var borgmester Georg Hauschildt og Ulla Jensen. Foreningens revisorer blev gårdejer Eivind Jensen og depotbestyrer Carlo Hansen.

Knud Rasmussen og Bent Koch kom til at betyde rigtig meget for foreningen. Knud Rasmussen var en afholdt familielæge, der havde let ved at tale med alle mennesker, han indsamlede en del lokalhistorisk stof som også Bent Koch gjorde. Bent Koch, der var korelærer og forsikringsmand, havde en stor kontaktflade og var til livsvækkende, så man overgav ham gerne gamle papirer såsom skøder, skudsmålhbøger og lignende. Endvidere var Bent Koch en fremragende amatør fotograf.

Det første foredrag i den nystartede forening var den **6. marts 1984** på Stubbekobing Bibliotek. Emnet var den dramatiske "salmebogskrig" i 1802 i Falkerslev Sogn, og foredragsholderen var pastor Allan Pedersen, Horbelev-Falkerslev pastorat. Foreningen havde da 50 medlemmer, men da den første foredragsaften var slut, var tallet steget til 78 medlemmer. Medlemskaren

steg støt og roligt gennem årene - er nu på mere end **200**.

Foreningen har gennem årene modtaget en del tilskud og gaver. Sparekassen, Fideicommisset, Aastruplegatet og Bregninge Brugsforening har velvilligt støttet foreningen i form af økonomiske gaver. Den største gave foreningen har modtaget var en testamentarisk gave fra gårdejer Jess Waaben, der donerede den formidable sum af **100.000 kr.** Det kan man da kalde et skulderklap! Det kommunale kulturudvalg har bidraget med tilskud flere gange. Alle disse gaver har været af uvurderlig betydning for foreningens arbejde, men har også medvirket til, at foreningen har kunnet række lokalhistorisk arkiv en hjælpende økonomisk hånd til diverse materialer.

Formandens beretning. Foto: Bent Blomquist.

Hvorfor blev jeg interesseret i lokalhistorisk arbejde? Jeg har nok altid haft den interesse, min gamle lærer skrev Amagers historie. I 1938 kom jeg hertil som ung kone. Min første kilde til viden var Helene Stranges boger. Min næste kilde var Lolland-Falsters historiske samfund. Det var to gode kilder, men stor var glæden, da Lokalhistorisk Forening blev oprettet.

Det var en glimrende lejlighed til at lære sin egn at kende på. Som bestyrelsesmedlem i Lolland-Falsters historiske samfund gav dette mig mere viden.

Hvad var mit mål med Lokalhistorisk Forening?

At bevare og samle viden for at være i stand til at viderebringe dette til en kreds af interesserede mennesker.

Vi var også alle enige om indholdet af vedtægterne: At samle, bevare og støtte arkivet. For mig har de foreningsmæssige højdepunkter været, når vi havde en god foredragsholder. Der har været stjernestunder, og dem har der været en

række af. For eksempel: Else Marie Boyhus om "Erindringens nødvendighed", museumsinspektør Michael Andersen fra Roskilde om "Danmark og Venderne", arkæolog Anna-Elisabeth Jensen, Guldborgsund Museum om "Middelalderen i Stubbekobing" og museumsdirektør Jan Skamby Madsen om "Vikingerne ved Fribrodre Å".

Igennem alle årene har vi, med ganske få undtagelser haft vore foredrag på Stubbekobing Bibliotek. Det har været en stor fordel for foreningen, her har vi følt varme og følt os velkomne.

Mit ønske for foreningen er, at der stadig må være en bestyrelse, der vil bruge tid og kræfter på at oplyse, samle og bevare samt en trofast og videbegærlig medlemskare - og at foreningen altid vil være en god støtte for arkivet.

Det gælder stadig, at den "der ikke har last fra fortiden, har ikke fragt ind i fremtiden".

Kristine Asser Hansen, Åstrup 2008.

Stubbekøbings historie

*Af museumsinspektør Anna-Elisabeth Jensen,
Guldborgsund Museum*

*Middelalderkøbstaden Stubbekøbing,
blev grundlagt som en købstad ved Grønsund
på næsset vest for Fribrødre å omkring 1000-1100 tallet.*

Kirke og kongemagt

Kirken på torvet blev bygget i slutningen af 1100-tallet, på den tid, hvor Valdemar den Store ofte samlede ledingsflåden i Grønsund for at tage på togt mod venderne, den slaviske befolkning syd for Østersøen. Kongen var dog ikke helt sikker på, han kunne stole på de lokale falstringer, der havde tætte forbindelser til befolkningen på den anden side af Østersøen. Derfor fik falstringerne som regel først i allersidste øjeblik besked om, hvor vikingetidens ledingstogter gik hen. Navnet Stubbekøbing kendes tilbage fra 1200-tallet. Endelsen ”-købing” betyder købstad eller handelsplads, forstavelsen ”Stubbe”- henviser til træstubbe i området. Skoven er blevet ryddet for at give plads til byen.

Fribrødre åen på Nordfalster, er sandsynligvis en omskrivning af det vendiske udtryk “Pri brod”,

der betyder “ved vadestedet”. Det slaviske stednavn er i sig selv et vidnesbyrd om, at der har været talt slaviske eller vendiske sprog på Falster i vikingetiden og middelalderen. Et sagn forklarer ellers navnet som de “frie brødre”. To brødre, der var dømt til døden for mord, slap fri for straf mod at dræbe den lindorm, der huserede i dalen syd for Stubbekøbing. Brødrene dræbte lindormen. Lindormen slog i sin døds kamp et slag med halen og skabte en ådal med et krumt løb. Åen og dalen fik navn efter de ”frie brødre”.

I Stubbekøbing binder Fribrødre å og havnen fortidens og nutidens landskab sammen i den lille moderne velfungerende købstad, hvor store dele af det middelalderlige gadeforløb stadig er intakt. Byens to middelalderlige hovedstrøg går fra øst mod vest parallelt med Grønsund. Mellem gaderne ligger torvet med den middelalderlige kirke som byens gamle midtpunkt. Stræder for-

binder havnen ved Grønsund med købstadens hovedstrøg. Fribrodre å systemet afvander hele Nordøstfalster til en nu inddæmmet smal fjord, der udmunder i Grønsund ved Stubbekøbing.

Den smalle fjord udgjorde, indtil den blev afskåret fra Grønsund af en mølledæmning, en ideel naturhavn med gode opankringsmuligheder.

Grønsund mellem Sjælland og Falster udgør den naturlige hovedvandvej fra Østersøen til ohavet sydvest for Sjælland. Ca. 2 kilometer syd for Stubbekøbing blev der i 1981 fundet velbevarede skibsdele. Skibstømmeret blev fundet ved oprensning af et tillob til Fribrodre å umiddelbart syd for udmundingen af åen i den nu tørlagte fjordarm to kilometer inde i landet syd for Stubbekøbing. I umiddelbar nærhed af fundstedet har stednavneforskerne påvist ikke mindre end tre gamle marknavne der indeholder ordet "snekke". En snekke var vikingetidens og den tidlige middelalders betegnelse for et slankt, hurtigtgående ledingsskib eller krigsskib. "Snekke"stednavne hører tilsyneladende sammen med beskyttede flådesamlingspladser. Flådesamlingspladsen ved Fribrodre blev opgivet omkring 1080 samtidig med at vandet i fjordarmen mistede sit saltindhold. Det er formodentlig på det tidspunkt at åen i fjorden er opdæmmet og afskåret med en mølledæmning ude ved det nuværende Stubbekøbing. I købstadsprivilegierne fra 1354 er østgrænsen for byen beskrevet som Ore led, leddet til Ore. Der må derfor allerede

på det tidspunkt have været et led på en vej over mølledæmningen tværs over noret. Ellers havde noret og ikke leddet været den naturlige grænse til Åstrup sogn.

De middelalderlige gadeforløb er intakt til i dag.

Sild og søfart 1200-1300 tallet

Ifølge Saxo stod silden i 1200-tallet så tæt i Øresund, at man ikke kunne ro en båd gennem de tætte stimer, åren blev simpelt hen stående, hvis man stak den ned i stimen. Silden kunne fanges med de bare hænder og bogstavelig talt skovles op i spande!! Beregninger viser, at der har været tale om ganske store mængder: op mod 10.000 tons sild årligt eller 300.000 tonder saltet sild. Den saltede sild var en eftertragtet handelsvare i middelalderens katolske Europa med de mange fastedage.

Sildefiskeriet i Øresund havde allerede stor betydning i slutningen af 1000-årene, hvor Knud den Hellige truede skåningerne med at forbyde sildefiskeriet ved Skåne. Sensommerens og efterårets sildefangster blev nedsaltet i tønder og eksporteret langt ned i Europa via blandt an-

det de tyske hansestæder, især Lübeck, men også Rostock, Wismar, Stralsund og Greifswald.

Hvert år i september deltog Stubbekobings fiskerflåde i det storstilede sildefiskeri, hvor silden blev fanget, saltet og solgt på Skånemarkedet. Der var så mange fiskerboder fra Falster, at stedet blev kaldt Falsterbo. Skånemarkedet var et af tidens allerstørste frihandelsmarkeder, hvor skipperne og købmænd kom langvejs fra for at afsætte deres fangst. Handlen foregik med dansk mønt, lübeckerne leverede saltet og de lokale håndværkere tønderne. I 1282 noteredes i en protokol i hansestaden Wismar syd for Østersøen: at en af Wismars borgere havde henvendt sig til byfogeden i Stubbekøbing for at sikre sig, at der ikke i Stubbekøbing blev beslaglagt skibe og gods fra Wismar. Med Stubbekobings gode havn og beliggenheden på Falster midt i Østersøen har der altid været kontakter direkte fra byen til andre Østersøegne især i Sverige og Tyskland.

Stubbekobings havn og fiskerflåde blev hærget sammen med en række andre betydelige havnebyer langs Øresund og Storebælt lige inden starten på det store sildemarked ved Falsterbo i 1289. Det månedlange kommandotogt blev udført af marsk Stig og en norsk flåde efter, at marsken var dømt fredløs for mordet på Erik Klipping i Finderup lade et par år for.

De ældste bevarede kobstadsrettigheder for Stubbekøbing er stadfæstet af Valdemar Atterdag på

Nykøbing Slot i 1354. Stubbekobings ældst kendte byvåben er i dag bevaret som en gipsafstøbning af et segl på et dokument fra Lübeck fra 1367. Motivet er et middelalderligt handelsfartøj, en kogge, udrustet som et krigsskib. I slutningen af 1300-tallet har det sikkert været nødvendigt også at bestykke handelsfartøjerne i Stubbekøbing, fordi de såkaldte fetaljebrodre huserede i Østersøen. Fetaljebrodre (fetalje = viktualie) var betegnelsen for en slags kaperskuder med besætning, der på vegne af den lokale magthaver, f.eks. hansestæderne Rostock og Wismar, opbragte handelsfartøjer mod at kunne beholde ladningen. Med tiden blev fetaljebrodrerne til »almindelige« sørøvere, der hærgede i Østersøen. Et tilsvarende legalt pirateri fandt sted, da englænderne havde taget den danske flåde i 1807. Den danske konge gav tilladelse til at private kunne udruste kaperskuder og opbringe engelske skibe med træ og tjære. For lokale skippere, der kendte deres eget farvand var der mange penge at tjene.

Stubbekobings havn har indtil Falster blev landfast med Sjælland og Lolland altid været et af øens vigtigste bindeled til omverdenen.

Byseglet.

Lensmand og bisp 1400-1500 tallet

Hovedgården Bredemad, der lå på et voldsted i Fribrodre dalen, var i en periode af middelalderen det lokale juridiske magtcenter for det såkaldte Bredemad Birk. Bredemad lå beskyttet i ådalen, én kilometer nord for vikingetidens flådeopsamlingshavn ved østbredden af Fribrodre å, lige ud for den senere hovedgård Carlsfelt. Selve borgen blev nedlagt i 1400-tallet. Bredemad Birk blev nedlagt som selvstændig jurisdiktion i 1473. Det er antageligt dette voldsted, der omtales som liggende ved udmundingen af Fribrodre å i Grønsund i topografiske beskrivelser fra 1700-tallet.

På sildemarkedet i Skåne var der i 1494 ikke mindre end 434 danske fiskerboder. De 31 var fra Nykøbing og hele 66 fra Stubbekøbing på Falster, ikke så sært handelspladsen kaldtes Falsterbo.

Spedalskhedshospitalet eller Skt. Jorgensgården lå i 14- og 1500-tallet uden for selve købstaden ved den vestlige indfaldsvej til Stubbekøbing, lige syd for Gl. Landevej, der hvor Stubbekøbing Hallens parkeringsplads ligger i dag. Skt. Jorgensgårde blev typisk lagt ved byernes indfaldsveje, hvor de spedalske kunne tigge af de vejfarende.

På den tid var væbneren Erik Vernikesson ansat som tjener hos Oluf Holgersen Ulfstand, der ud over at være kongens lensmand på Nykøbing Slot havde bygget Bonnet Slot syd for Stubbekøbing. Erik Vernikesson gjorde testamente i 1486 for en rejse til udlandet. I testamentet skænkede Erik Vernikesson sit jordiske gods til en lang række kirker og kapeller på Falster.

I Stubbekøbing betænkte Erik Vernikesson kapellerne til Skt. Anna og Skt. Gertrud foruden Skt. Jorgensgården uden for byen. De genstande Erik Vernikesson så gavmildt uddelte i testamentet bestod af panser, sadel, sølvske, sværd, armbrøst og skyttegrejer, grønt ridetøj, sorte hollandske bukser og kappe, en grøn hollandsk kappe, dragtspænder, sporer og sværdtaske. Man ser ham næsten for sig på til hest fra Nykøbing i lensmandens ærinde til byfogeden i Stubbe-

købing, bevæbnet og klædt i grønt og sort med glimtende sporer og spænder.

I Stubbekøbing kirke findes, bag alteret, et kalkmaleri fra begyndelsen af 1500-tallet, der forestiller det pavelige våbenskjold fra pave Leo den X.

Det er et minde om en langvarig fejde mellem den stedlige biskop og lensmanden på Nykøbing Slot. Stubbekøbing og resten af Falster horte i middelalderen under Odense Stift. I begyndelsen af 1500-tallet var det Odensebispen Jens Andersen Beldenak, der besad stiftets ejendomme på Falster drevet fra Fogedgården i Sorup øst for Eskilstrup. Oluf Holgersen Ulfstand sad som lensmand på Nykøbing Slot i ikke mindre end 34 år fra 1484-1517.

Danmark var i middelalderen inddelt i en række len med en lensmand, der var kongens embedsmand og lokale stedfortræder. Stubbekøbing hørte under Nykøbing len. Efter enevældens indførelse i 1660 blev Nykøbing len, der bestod af Falster Nørre og Sønder Herred i 1662 omdannet til Nykøbing Amt, der i 1803 indgik i Maribo Amt.

Oluf Holgersen Ulfstand, der var født og opvokset i Skåne, var i 1480 blevet gift med den lokale herremand Johan Fikkenses datter Ane. Johan ejede en del jord i Horbelev-området syd for Stubbekøbing og her byggede Oluf Holgersen Ulfstand og hans hustru Ane Johansdatter et

stenhus i begyndelsen af 1500-tallet. Ruinen af stenhuset henligger i dag som Bønnet Slotsruin.

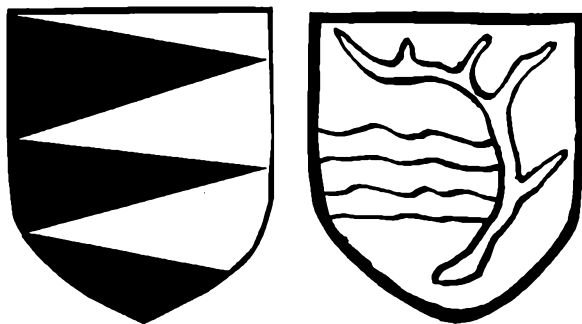
I 1511 udbrød der en åben strid mellem bispen og lensmanden. Bispegården i Sørup havde en skovpart i "Store Qvindved" i det, der i dag er Hannenovskoven. Oluf Holgersen Ulfstand mente også at have ret til samme skovpart og fældede træ i skoven, som han endda forlangte, at bispens bonder skulle køre væk for ham. Det ville bispen selvfølgelig ikke finde sig i og han stævnedes derfor lensmanden for Falster landsting i Tingsted. Den dag tvisten skulle afgøres mødte bispens foged ikke op på landstinget og Landsdommeren ved Falster Landsting, Oluf Falster fra Korselitse, der i parentes bemærket var i familie med Ane og Johan Fikkese, tilkendte derfor Oluf Holgersen skovparten på Midtfalster.

Når fogden ikke var mødt skyldtes det, at Oluf Holgersen Ulfstands folk havde belejret bispens gård i Sorup og dermed afskåret bispens mænd i at nå frem til tinge. Bispen indstævnedes derfor igen lensmanden og i 1512 blev der holdt fornyet landsting i Tingsted. Igen blev Oluf Holgersen frikendt på baggrund af forklaring fra en række indkaldte vidner, der stort set alle var blodsbeslægtede eller indgiftede med Oluf Holgersen Ulfstands svigerfamilie.

I 1513 kulminerede fejden, idet to af lensmandens svende dræbte en af bispens folk. Og så gjorde bispen kort proces: Den 22. januar 1514

blev der opslået et bandlysningsbrev over Oluf Holgersen Ulfstand på Nykobings kirkedør. Lensmanden blev udpeget som bagmand til drabet og bandlyst fra kirken, en ganske alvorlig sag i middelalderen. Bispens ville selvfølgelig ikke uden videre ophæve bandbullen igen, så situationen var i første omgang gået i hårdknude. Men Oluf Holgersen Ulfstand gik til bispens overordnede og skrev en bonsskrivelse til pave Leo den X. i Rom. Allerede i juli 1514 gav paven Ulfstand fuldstændig syndsforladelse. Og kort tid efter bekostede Ulfstand maleriet af det pavelige skjold i Stubbekøbing kirke.

Ulfstand og Fikkesens våbenskjold fra kalkstenoverliggeren fra Bonnet Slot.

Reformation, grevens fejde og borgmesterstrid 1500 tallet

Da kong Hans i 1504 stadfæstede Stubbekobings kobstadsrettigheder nævntes det udtrykkeligt, at byfogeden havde grænsningsret på holmen i noret til to tyre til bedækning af byens koer.

De middelalderlige købmandsgårde i Stubbekøbing var som andre kobstæder ofte selvforsynende med en række fødevarer og havde blandt andet koer opstaldet inde i byen. I dag minder kun navnet på Tyreholmsnoret om byfogedens grænsningsret. Selve holmen ligger i dag under den tidligere genbrugsplads og Noret er tørlagt. Byens havn kunne i 1503 mønstre ikke mindre end 60 hjemmehørende fartojer til handel og fiskeri.

Kongemagten indførte i 1516 forbud mod handel med tyskerne, men Stubbekøbings borgere tog tilsyneladende ikke forbuddet alt for alvorligt. I hvert fald udstedte Christian den 2. en reprimande, fordi Stubbekøbing alligevel udførte kvæg direkte til Tyskland.

I 1517 gav Christian den 2. Stubbekøbing status som en af hoffets fadebursbyer, hvor byen hørte direkte under hoffet og derfor havde større frihed i forhold til kongens fogeder og lensmænd end andre byer, borgerne i byen blev repræsenteret af to tylvter, to gange 12, altså 24 udvalgte mænd. Da resten af Falster blev afgivet til underhold for Frederik den 1's hustru Sophie af Pommern i 1523 forblev Stubbekøbing fortsat direkte under kongens hof, måske fordi byen med sin beliggenhed var vigtig for kongens troppeforsyninger og indkvarteringer på grund af sin gode havn.

Fra 1522 stammer en forordning om, at bavnere skulle vedligeholdes.

Fik man fjenden i syne gjaldt det om at lade kirkeklokkerne ringe og lade baverne blusse. Det var ikke mindst aktuelt, når det var Lübeckerne på den anden side af Østersøen, der var på krigsstien, som under grevens fejde.

I 1534 blev Stubbekøbing og resten af det østlige Danmark besat af en af de holstenske grever, Christoffer af Oldenburg, der ville genetablere Lübecks forende rolle i Østersøen. I 1535 blev grevens tropper slået på flugt i Skåne. Men først i 1536 kunne den nye kong Christian den 3. slutte fred med Lübeck og indtage København efter et års belejring. Under belejringen i 1536 skulle Nykøbing stille med 4 bådsmand, mens Stubbekøbing skulle stille med 8 bådsmand, en tommermand og en styrmand. Forskellen kan naturligvis skyldes at Stubbekøbing kan have været dobbelt så stor som Nykøbing, men kan også skyldes at Stubbekøbing har skullet yde mere til kongen som "fadebursby". Det passede under ingen omstændigheder Stubbekøbings borgere, så de udrustede i stedet deres eget skib, som så i øvrigt også kunne sejle hjem, når det passede besætningen og det gjorde det før tid.

Den landflygtige konge, Christian den 2., var konverteret fra katolicismen til protestantismen allerede i 1524. En af Christian den 2.s tidligere betroede mænd og trosfæller Henrik Goye kom i 1527 til Skørninge syd for Stubbekøbing. Allerede i 1532, fire år før den officielle reformation i Danmark, blev der i Stubbekøbing taget forbehold for, om der også i fremtiden skulle købes

aflad fra skærsilden. Mikkel Henriksen ville som sine forældres arving have den gård i Stubbekøbing tilbage, hans forældre ellers havde skænket til Sankt Gertruds kapel som gave for deres sjæls frelse. Det er også fra 1532, der er overleveret den ældste omtale af mølledæmningen med vejen tværs over noret, idet Skørninge bonderne ikke ville vedligeholde dæmningen.

I lang tid efter grevens fejde opretholdt Christian den 3. et militært beredskab og Stubbekøbings strategiske beliggenhed ved Østersøen førte ofte indkvartering af store troppekontingenter med sig. I 1545 var der således ikke færre end 150 landsknægte i byen, der skulle huses og bispises af højst 150 husstande. Troppeindkvarteringerne gik hårdt ud over byens økonomi og da byen i 1551 blev offer for en storbrand var økonomien så trængt, at borgerne kunne opnå skattefrihed.

I Stubbekøbing blev der hvert år på Skt. Hans dag den 24. juni afholdt marked. Men en del af byens borgere var efter reformationen blevet uenige om, hvorvidt markedet var til gavn eller til skade for byen.

Byens styre var modstandere af markedet og i 1556 blev der på Nykøbing Slot udstedt kongebrev om ophævelse af markedet, og det førte til en regulær revolution i Stubbekøbing. Byens udvalgte 24 mænd plejede at dele en tønne øl fjerde påskedag, når byens regnskab var gjort op. Det gjorde de også i 1559, men efter at de til-

pas tildrukne havde forladt rådhuset, vendte en udsending fra de 24 tilbage til Borgmesteren og forlangte at to af rådmændene og borgmesteren blev afsat. De 24 valgte ny borgmester, nyt råd og en ny byfoged og forpligtede hinanden til at følges ad bevæbnet til det næste landsting for at få genindført byens Skt. Hans Marked. I første omgang led oprørerne nederlag på tinge og de blev sat i Blåtårn i København, men hurtigt frigivet igen. I 1569 blev Skt. Hans markedet dog genoptaget.

Efter reformationen, med ophævelse af fastetiden i store dele af Europa, faldt efterspørgslen på saltet sild. Sildeeventyret fik dermed en brat ende da sildestimerne samtidig forsvandt fra Øresund. Skånedmarkederne sygnede hen efter at silden først udeblev i enkelte år i træk i 1538-39 og 1544-45 for derefter helt at forsvinde i slutningen af 1500-tallet.

Det var ikke gode tider for Stubbekøbing. Branden i 1551 var desværre ikke et enestående tilfælde, også i 1589 og 1597 brændte så store dele af byen, at kongen gav byen skattefrihed i nogle år mens genopbygningen stod på. Men det skulle blive værre endnu, før det igen gik fremad for byen.

Stormflod og svenskekrige 1600 tallet

I begyndelsen af 1600-tallet var handelslivet gået så meget i stå, at der på et år kun fortoldedes i alt 75 svin og 60 stk. heste og kvæg i byen.

Øresundsfiskeriet fra Olaus Magnus 1555.

Katastrofen forværredes, da 40 af byens hjemmehørende fartøjer gik tabt under en stormflod den 1. februar 1625. Samme år gik Christian den 4. ind i 30 års krigen i Tyskland og i 1627-28 var der igen indkvarteret udenlandske tropper i byen. Som om det ikke skulle være nok, mistede byen 30 gårde under en ny ildebrand i 1639. Uden brandberedskab og med en tæt bebyggelse af huse af bindingsværk og med stråtag var en bybrand en regulær katastrofe. Byen kunne slet ikke nå at komme på fode, før den igen, på grund af sin placering og gode havn, blev inddraget i de internationale stridigheder om magten over Østersøen.

Svenskekrigene stod i lys lue i 1643-45 og igen i 1657-60. Især 1658-59 blev hårde år for Stubbekøbing.

I april 1659 rykkede de svenske tropper en sidste gang til Falster og blev der indtil de først to måneder efter den officielle fredsslutning blev truk-

ket væk fra Stubbekøbing i 1660. Før branden i 1639 var der 140 ejendomme i Stubbekøbing. Efter svenskekrigene var der kun 70 beboede ejendomme tilbage, 29 var helt raserede mens 41 gårde og huse stod tomme.

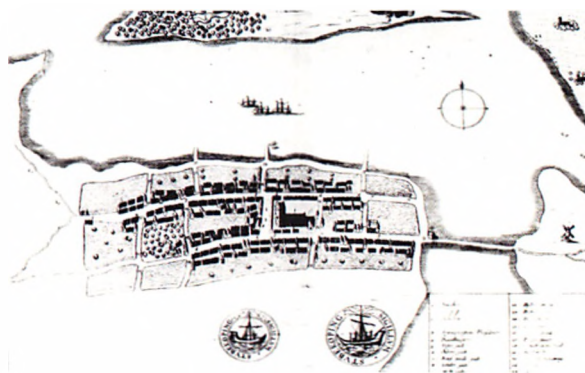
I 1660 var det endda kun 20 af de 70 husstande, der var i stand til at svare samme skat, som de havde gjort før. 14 var så fattige, at de ikke kunne betale noget som helst. Det stod ikke meget bedre til i de omgivende landsbyer, Ore var på det nærmeste slettet af landkortet, i Vejringe var halvdelen af gårdene raseret og i Næs en tredjedel.

På Resens byprospekt over Stubbekøbing fra 1675 kan der optælles 247 bygninger. Kirken lå, før som nu, på torvet. Ved siden af kirken lå skolen. Præsteboligen lå øst for kirken, mens rådhuset lå vest for. Byens to hovedgader hed fra vest mod øst for den nordlige gades vedkommende: Vestergade, Nørregade og Knivsmedgade. Den nordlige hovedgade var forbundet med Grønsund gennem en række stræder fra vest mod øst: Vester Strandstræde (Apotekerstræde), Lavshusstræde, Bybrostræde (Havnegade) og Battestræde (Farverstræde). Den sydlige gade hed den gang som nu henholdsvis Søndergade og Møllegade på hver sin side af Torvet. I den østlige ende af Møllegade lå en vandmølle. Gydestræde, Stangstræde (Bagergade) og Ringkøbings Stræde (Ringggårdsstræde) ledte fra byens hovedstrøg mod syd. I 1675 var der 5 bygninger i Ringkøbingstræde, i 1771 er der kun en ejen-

dom i Røngårdsstræde. De nuværende bygninger langs Ringggårdsstræde er mod nord bygget i begyndelsen og midten af 1800-tallet, mod syd i begyndelsen af 1900-tallet.

I 1682 var antallet af husstande nået op på 99, men der skulle gå næsten 200 år før byen fik samme størrelse, som den havde haft før svenskekrigene. I 1680 klagede kongens byfoged til kong Christian den 5. over Stubbekøbings byråd. Det førte til at byrådet og borgmesterembedet helt blev afskaffet i 1682 og først indført igen under Christian den 8. i 1837.

1694 blev Stubbekøbing igen ramt af en stormflod, så toldboden på havnen blev ødelagt og der blev ikke anlagt en ny. Så 1600-tallet, der andre steder i landet førte en renæssance med sig, var et mørkt århundrede for Stubbekøbing.

Stubbekøbing fra Resens Atlas.

Krongodssalg og kræmmere 1700 tallet

Danefæ blev til langt op i 1600-tallet som en ren indtægtskilde for staten. Alt det, der kom ind, blev smeltet om og lagt i den slunkne statskasse. Først Frederik den 3. udstillede nogle af de indleverede danefæ i det kongelige kunstkammer, mens resten stadig risikerede omsmeltning. Det gælder også et møntfund fra Stubbekøbing fra 1701. Mønterne er beskrevet tilstrækkeligt til, at numismatikkerne i dag kan datere mønterne til før 1241. Dateringen gør fundet til det ældste jordfund fra Stubbekøbing by overhovedet, men mønterne er smeltet om og eksisterer ikke længere.

Stubbekøbing kom langsomt på fode igen. I skattelisten fra 1700 var Stubbekøbing kommet op på 85 skatteydere. Danmark-Norge var sammen med Polen-Sachsen og Rusland i krig mod Sverige under den Store nordiske Krig fra 1700-1721. Det afskar endegyldigt Stubbekøbings kontakt til den sydvestlige del af Skåne med Falsterbo, der indtil Skåne blev afgivet til Sverige i 1658, nærmest havde været en del af Stubbekøbings handelsopland. Under Store nordiske Krig besluttede Frederik den 4., at der skulle oprettes skoler for bornene på landet i rytterdistrikterne. I nærheden af Stubbekøbing blev der bygget skoler i Horbelev, Falkerslev, Horreby, Sdr. Kirkeby, Moseby, Maglebrænde og Vejringe. Falster rytterdistrikts forvalter Kammerråd Kehlet købte Stangerupgård ved Krongodssalg i 1766. Når området ved Elversvej og

Asylvej tidligere blev kaldt for barakkerne, skyldes det, at der faktisk har ligget rytterbarakker, hvor ryttere fra Falster rytterdistrikt har været fast indkvarteret fra 1719 og ind i 1730'erne.

I Stubbekøbing var der i 1700 et øltapperi med brændevinsbrænderi og 7 købmændsvirksomheder, der eksporterede korn til Norge og handlede med kramvarer. I alt var der 252 voksne mennesker fordelt på 110 husstande. Hovedparten havde indtægter fra småhandel og håndværk og nogle enkelte var søfolk. Hvor før søfarten og ikke mindst fiskeriet havde været af afgørende betydning for byen, var der i 1746 kun 5 handelsfartøjer hjemmehørende i Stubbekøbing og havnen manglede en anløbsbro. Stubbekøbing var helt afhængig af det omgivende landbrugsland og af de spirende manufakturer og fabrikker. Byen var i begyndelsen af 1700-tallet præget af store haver og ubebyggede grunde ved Vester-gade og Mollegade. Kirken, rådhuset og de strå-tækte énetages bindingsværks købmandsgårde var forfaldne.

I lobet af 1700-tallet blev en række af de tomme grunde bebygget med nye købmandsgårde og i 1769 var der 488 indbyggere i Stubbekøbing. Til sammenligning var der 1039 i Nykøbing, 802 i Vordingborg, 1404 i Næstved, 798 i Stege og 385 i Præsto.

En af Stubbekøbing ældste bevarede huse fra 1700-tallet er Trojels gård i Vestergade. Bygnin-

gen blev opført på en af byens tomme grunde i Vestergade til toldkontrollør Hans Borg med tegltag og i grundmuret tegl, og kunne derfor overleve den brand, der i 1776 ellers lagde strækningen fra Apotekerstræde til Havnegade helt øde.

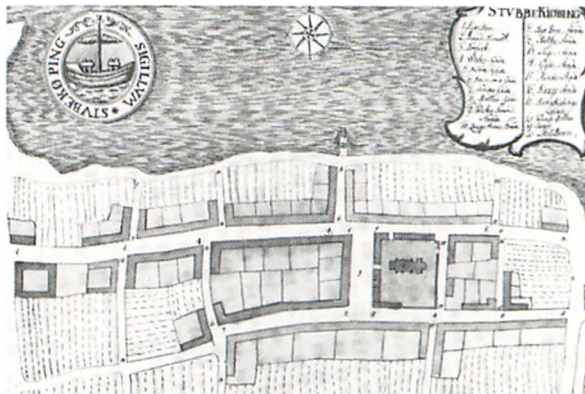
I 1713 kom den første tobaksplantor til byen. I 1727 kom en pibemager til byen og i årtierne herefter blev der fremstillet kridtpiber af hvid pibeler importeret fra Tyskland. Piberne blev afsat over det meste af det danske rige, men naturligvis især lokalt. I 1745 var der ti tobaksavlere med en produktion på 12 tons. Handskemagerne i Stubbekøbing havde god afsætning, ikke kun af handsker, men også af skindbukser til omegnens bønder. I midten af 1700-tallet var Stubbekøbing kendt for sine mange og gode pottemagere, der fremstillede Stubbekøbing fajance til nær og fjern. Det første farveri blev etableret i 1754.

Byfogeden i Stubbekøbing stod fortsat for påligning og opkrævning af skatter og afgifter fra byens borgere med amtmanden i Nykøbing som opmand i forhold til centraladministrationen i København. Byfogederne i 1700-tallet var ofte en af byens storkøbmænd eller også blev byfogeden gift ind i byens købmandsfamilier. Den mildt sagt farverige byfoged Benzon grundlagde et handelshus og dyrkede tobak, mens hans efterfølger, byfoged Scheel, kom til byen som toldforpagter og blev gift med købmand Flindts datter.

Byfoged Scheel forsøgte i 1766 forgæves at fastholde kongens "16 Stubbekøbing jorder" som købstadens ejendom, da krongodset på Falster, der horte under Nykøbing slot, blev delt i ti godser og solgt på auktion. Kongens "16 Stubbekøbing jorder" blev trods Scheels anstrængelser lagt ind under et nyt gods, der blev oprettet syd for Stubbekøbing, hvor Bredemad lå i middelalderen. Godset fik navnet Carlsfelt efter prins Carl af Hessen. Carl af Hessen var formand for det siddende statslige krigsråd, mens hans gode ven generalmajor Classen var kongens statslige våbenproducent. Carl af Hessen optrådte som stråmand for Classen i 1766 hvor Carl af Hessen opkøbte de to udlagte godser Carlsfelt og Corselitze på Østfalster. Godserne blev videregivet til Classen i 1768.

Efter Classens død i 1792 indtrådte hans bror Peter Hersleb Classen som direktør i det nyoprettede fideicommiss og oprettede Næsgårds agerbrugsskole 1799. I 1785 var rådhuset, der siden middelalderen havde ligget i den sydlige ende af torvets vestside, bogstaveligt talt faldet sammen og en bindingsværksbygning på hjørnet af Grønnegade og Havnegade blev indrettet til rådhus.

Kort over Stubbekøbing fra Frederik 5's Danske Atlas fra 1754.

Udbygning og ekspansion 1800-tallet

Stubbekøbing var i begyndelsen af 1800-tallet en af Danmarks mindste købstæder med 110 huse med knap 467 indbyggere i 1801. Til sammenligning var der 1079 i Nykøbing, 931 i Vordingborg, 1785 i Næstved, 917 i Stege og 480 i Præstø. De fleste huse var bygget som enetages bindingsværkshuse med stråtag. 7 af byens borgere var købmænd, 2 var gæstgivere, 1 brændevinsbrænder, 15 skomagere, 8 vævere, 6 skræddere, 5 handskemagere, 2 pibemagere, 4 snedkere, 2 tømrere, 2 murere, 3 trædrejere, 1 grovsmed, 3 bagere, 1 slagter, 4 matroser og 5 daglejere foruden embedsmændene, præst, tolder, byfoged og skolelærer. I 1814 fik byen et apotek og i 1815-18 blev byens gader brolagt samtidig med at byens indfaldsveje blev renoveret. I 1832 nedsattes en bygningskommission i Stubbekøbing, der kontrollerede udskiftningen af byens 220 stråtage med tegltage over en bare 10-årig periode.

I 1840 var indbyggerantallet næsten fordoblet til 925 og fremgangen fortsatte. I 1839 blev der endelig anlagt en ny skibsbro med en anlægskaj, så varerne kunne lastes direkte i skibene. Allerede 5 år efter var der igen 14 fartøjer hjemmehørende i Stubbekøbing.

I 1850 var byen igen vokset til samme størrelse som i begyndelsen af 1600-tallet. Byen havde 136 husstande, hvoraf de 129 lå i selve byen. En del af de tilkomne husstande boede i de nye store købmandsgårde, der var blevet bygget på tomterne af 1600-tallets øde bygårde. Hver købmandsgård rummede ofte 10-12 personer. I alt var der knap 1200 indbyggere i byen i 1850. Fra 1850 begyndte byen at ekspandere ud over den centrale middelalderlige købstadskerne. Først blev de nærliggende vænger mod sydvest udnyttet langs det eksisterende vejnet, langs Alslevvej, Nykøbingvej, Carlsfeldtvej og nord for Vestre og Søndre Frihedsvej, ved "Friheden" den fællesjord, der i 1826 var blevet udstykket til haver for byens borgere.

Og så går det stærkt. I 1850 blev den gamle forfaldne skole i Møllegade 3 nedrevet og en ny blev bygget i det nordvestlige hjørne af den tomme såkaldte "rådstuegrund" på hjørnet af Møllegade og Ringgårdsstræde, der var reserveret til rådhusbyggeri. Skolen blev i 1907 indrettet og benyttet som posthus indtil 2004. I 1858 blev der bygget et fattighus, Ringgårdsstræde 8, til 28 fattiglemmer i det sydøstlige hjørne af rådstuegrunden.

Byens ældste sygehus på Nykøbingvej, der i dag er i privateje, blev opført i 1862 uden for byen. Det fungerede indtil 1914, hvor der i stedet blev bygget sygehus på Hans Egedesvej, der senere blev tuberkulosehospital og så plejehjem.

Et nyt rådhus blev bygget på nordsiden af Torvet i 1859-60 og en ny præstegård, Møllegade 2, blev bygget på sydsiden af Torvet i 1863. Samme år får byen en assistenskirkegård syd for byen til erstatning for den gamle middelalderlige kirkegård ved kirken på torvet. I 1863 etableres også byens gasværk. Peter Wilhelm Hallengreen kom til at stå for byens gasinstallation og udviklede senere sin virksomhed til en forende gasmålerfabrik på landsplan.

Busten af Frederik den 7. blev første gang sat på torvet, efter kongens død, som minde om grundlovens gaver på grundlovens 21 års dag 5. juni 1870. I 1880 var indbyggertallet steget til 1509. I sidste halvdel af 1800-tallet blev havnen udbygget med et egentligt havnebassin, der blev udvidet og uddybet, således at havnen i 1880 berettiget hører til i den bedste halvdel blandt danske kobstadshavne. Kirken blev gennemgribende restaureret i 1881-82. Stubbekøbing får i 1889 en nybygget teknisk skole på Nykøbingvej og allerede i 1890'erne begynder kloakeringen af kobstaden.

Mod øst ude på Kongsnæs lå byens "tivoli", hvor der blev afholdt fugleskydning og baller. Stampemølleren skulle som led i sin forpagtningssafta-

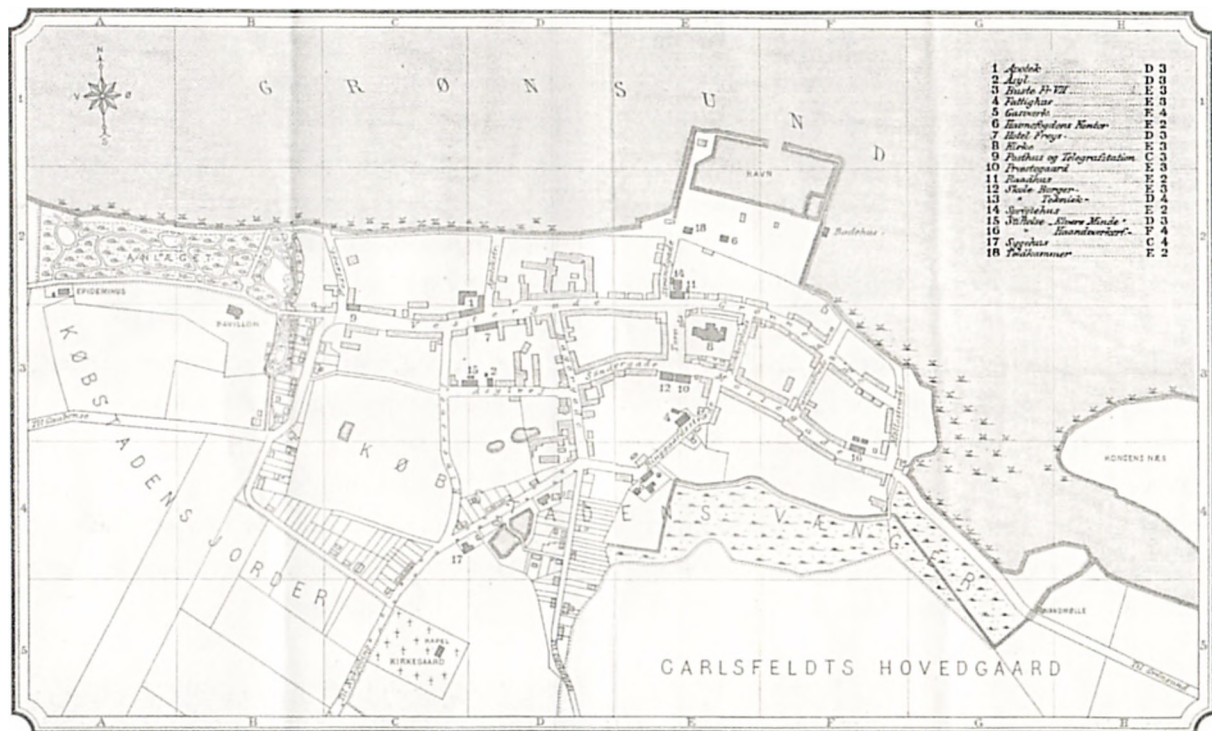
le med Carlsfelt og fideicommisset passe gangene i tivoliområdet og opbevare borde og bænke om vinteren. Mod vest var man i 1839 begyndt at anlægge Dosseringen, den spadseresti, der løber langs Grønsund fra havnen mod vest. Her kunne overlærer Andersen i 1881 erhverve 25.000 m² til et imponerende lystanlæg for en by af Stubbekøbings størrelse. Tre år senere blev der afholdt de første musikarrangementer i anlægget og i 1896 blev der bygget en pavillon.

I landskabet omkring Stubbekøbing er en lang række gamle råstofgrave for længst blevet fyldt op, men nogle steder ligger der stadig små grusgrave og lertagningsområder.

Mange steder fungerer de gamle mergel- og tørvegrave som vandhuller med vildtremiser tilknyttet. Mergel blev brugt til jordforbedring på markerne, mens andre lokale råstoffer som ler, kalk, sten og grus blev brugt til byggematerialer. Ore Teglværk lå ned til Grønsund øst for Stubbekøbing og leverede både mursten og drænrør.

Omkring 1900 blev Lindevej og Kastanievej anlagt og bebygget med små bygmesterhuse og der blev bygget villaer blandt andet ved Rosenvængets Allé og Rønvej foruden langs Jernbanevej og i selve bykernen.

Der var fart på efter, at udviklingen næsten var gået baglæns i 150 år, så steg indbyggertallet i 1800-tallet med næsten 250%.

Trap Danmarks kort over Stubbekøbing omkring 1900.

Infrastruktur og fritidsliv 1900 tallet

Stubbekøbing har den dag i dag tre hovedindfaldsveje fra syd, vest og øst. Mod vest forløb vejen oprindeligt langs kysten til færgeoverfartstederne til Sjælland. I dag er det landevejen til Nørre Alslev og motorvejs-tilslutningen ved Gundslev. Mod syd passerer landevejen mod Nykøbing stort set Fribrodre å på samme sted som den gjorde i middelalderen. Mod Øst har færdslen skullet passere noret på vej forbi Ore til færgeoverfartstedet til Mon ude ved Næs. 1900-tallet har dog ændret linieføringerne, så Nørre Alslev vejen blev lagt længere mod syd til forbindelse

med Frihedsvej og der blev bygget en omfartsvej tværs over Tyreholmen mellem Orevejen og Nykøbingvej. Byggeriet langs Carlsfeldtsvej og Nykøbingvej tog først for alvor fart i slutningen af 1800-tallet og i de første årtier af 1900-tallet.

Stubbekøbing fik sit elektricitetsværk i 1911 ved siden af gasværket. Det fungerede indtil SEAS overtog forsyningen 1. april 1953. Også i 1911 kom jernbanen til byen. Den blev ført øst om byen og ind til havnen på en dæmning tværs over Fribrodre Åen helt ude ved Grønsund. En planlagt jernbaneforbindelse til Nørre Alslev blev al-

drig til noget. Stubbekobing-Nykobing-Nysted banens anlæg på havnen i Stubbekobing nåede at være i funktion i godt 50 år inden banen blev nedlagt i 1966. Banegården blev indrettet til politistation, jernbanesporet blev til en gangsti fra Kongsnæs og ind til byen, mens der blev indrettet sten- og grusværk på stationsarealet og et ny værksted på banearialet. Mellem jernbanedæmningen og den gamle vej- og molledæmning ligger i dag rensningsanlæg og sportsfaciliteter.

I 1920'erne og 1930'erne voksede Stubbekobing fortrinsvist mod vest mellem anlægget og Nørre Alslev vejen. Anlægget er senest udvidet i 1928 med "Hjertesøen" og omfatter nu 50.000 m².

Den ene af Stubbekobing's to middelalderlige bybrønde er markeret i brostenene på torvet. Indtil 1935 stod der her en stor træpumpe med to tude – en til at pumpe i spande og en til at pumpe i tønder på vogne. Brønden blev fjernet, da torvet blev asfalteret. Brøndene fungerede så længe, de gav nogenlunde klart vand. I middelalderen var vandet tit dårligt og kunne ikke drikkes direkte fra brønden. Ikke så sært, når brønden som her lå på Torvet direkte op ad kirkegården. Drikkevandet blev derfor kogt og brygget til øl, der var så svagt, at både børn og voksne kunne drikke det.

Siden middelalderen havde der været færgeforbindelse mellem Falster og Møn fra Falsters nordøstlige hjørne ude ved Næs. Men med den øgede trafik mellem landsdelene i mellemkrigs-

årene opstod idéen om en ny større færge mellem Bogø og Stubbekobing. Det nye færgeleje blev bygget i 1940 som led i et stort anlægs- og beskæftigelsesprojekt, der startede med indvielsen af Dronning Alexandrines bro mellem Sjælland og Møn og bygningen af en vej og dæmning mellem Møn og Bogø. Indtil indvielsen af Farø-broerne i 1985 foregik størstedelen af færdslen mellem Møn-Bogø og Falster med færgen. I dag sejler færgen om sommeren og færgeoverfarten indgår som en del af den landsdækkende Marguerit-rute.

Boligerne i Smedevænget i byens østlige udkant er opført i 1940'erne som rækkehuse til Nyboe & Nissens kedelfabrik.

I begyndelsen af 1900-tallet var der kun en række små vodfiskere hjemmehørende i Stubbekobing, men fra slutningen af 30'erne kom trawlfiskerne til og flåden voksede stot indtil omkring 1970 til 12 store kuttere med trawl og 15 bundgarnsjoller. Samtidig ekspanderede Hesnæs fisk A/S, der startede som opskæringsvirksomhed på havnen i 1947 og nåede at være en af byens største industrivirksomheder nogen sinde inden den måtte lukke.

Stubbekobing fik fjernvarme i 1959 og gasværket blev lukket 1. oktober 1960. I 1960 udstykkedes området ved Wiverknolden. I 1970'erne tog udstykningen mellem Gammel Landevej og Alslevvej fart. Boligselskabet af 1942 opførte 24

gårdhavehuse i Vestervang. Kongsnæs blev udstykket og bebygget i 70'erne.

Stubbekøbing Kommune blev dannet i 1970 ved en sammenlægning af den tidligere Stubbekøbing købstad med 6 sognekommuner med i alt 13 landsbyer. I Stubbekøbing kommunes 12 første leveår blev der bygget 330 nye boliger. Skolerne i Stubbekøbing og Horreby blev udbygget og der blev bygget pensionistboliger og sportshaller. I takt med den generelle velstandsstigning indtil midt i 70'erne kom der også store sommerhusudstyknings ved Kongsnæs og Ore Strand med i alt 300 sommerhuse. I 1973 blev Stubbekøbing hallen bygget på den gamle Casino grund. Nogenlunde samtidig blev kommunens nye hovedbibliotek bygget ved Dosserringen. Den nu skrottede bogbus blev udsmykket af tegneseriekunstneren Claus Deleuran. I 1975 kunne Motorcykelmuseet indvies.

Oliekrisen og den samfundsmæssige afmatning medførte fra slutningen af 1970'erne en afmatning. Fra 1983 til 1990 blev der kun opført 142 nye huse. Befolkningstallet faldt fra 7.152 i 1982 til 6.870 i 1998. Landbruget var i krise og industriproduktionen i bedste fald stagnerende. I januar 1982 var der 24,2% ledige blandt de arbejdsløshedsforsikrede.

Men en ny udvikling hen mod et attraktivt bosætningsområde tog sin begyndelse med 1900-tallets slutning. Lystbådehavnen i Stubbe-

købing havde i 1979 110 hjemmehørende lystbåde og 3300 anløbende lystbåde på årsbasis. I fritidsvejviseren fra 1994 var der tilbud fra ikke mindre end 41 foreninger, klubber og aftenskoler til kommunens knap 7000 borgere.

Kort og Matrikelstyrelsens moderne bykort over Stubbekøbing.

Det 21. århundrede

Befolkningstallet på Nordostfalster er ganske svagt stigende på grund af især tilflyttede pendlere fra Sjælland. I 2003 var der 6.900 indbyggere i Stubbekøbing kommune.

En del udlagte erhvervsarealer ligger fortsat uudnyttede hen. Havnen har fortsat sin attraktive blanding af fritids- og erhvervsaktiviteter med

støj og møg, der skaber et helt unikt miljø. - I modsætning til andre havnekøbstæder er forbindelsen mellem by og land intakt.

1. januar 2007 blev Stubbekøbing kommune nedlagt og indlemmet i den nye Guldborgsund

Kommune. Optimismen er vendt tilbage, der er langsigtede planer for havnen med plads til både erhverv og lystbåde. Fremover skal der sættes på turisme og bosætning i Stubbekøbingområdet med den rige natur og de attraktive kulturmiljøer.

Litteratur:

Anders Bjerrum og Christian Lisse Maribo Amts stednavne København.

Carl Carstensen: Stubbekøbing by – gennem 25 år 1954-1979.

Vivian Etting: Et ben i hver lejr. Om Falsters middelalder Nykøbing F. 1989.

Svend Gissel (Red.) Falster Undersøgelsen Det Nordiske Ødegårdsprojekt Publ. nr. 16 bd. 1-2, i kommission hos Landbohistorisk Selskab, Odense 1989.

Sven Henningsen: Stubbekøbing 1354 1954. Stubbekøbing byråd 1954.

Holger Hjellholt: Falsters Historie bd. 1 Nykøbing F. 1934.

Bente Holmberg og Jan Skamby Madsen: Da kom en snekke... Havnepladser fra 1000- og 1100-tallet, Kunl 1997-98.

Bente Holmberg: s. 33 Snekke-navne. - og andre stednavne fra vikingetid og tidlig middelalder i Storstrøms Amt Venner og fjender (red) A-E Jensen Næstved 2002.

Kai Horby Velstands krise og tusind baghold 1250-1400 bd. 5 Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie.

Jørgen Steen Jensen, J.S. et al 1992 København Danmarks middelalderlige skattefund c.1050-c.1550.

Thomas W. Lassen 1994: Smålandenes topografiske beskrivelse ved midten af 1700-tallet. Præstebindberetninger til Laurids de Thurah s. 69-77 i Kirke - Mission - Folkelighed.

Festskrift til Thorkild Græsholt.

Bering Liisberg: Stubbekøbing gennem tiderne. Udgivet af Købmand P.W. Wulff. Nykøbing 1912.

Knud Morsby: Voldstederne Trelleborg og Bredemad i Aastrup sogn. Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog XXXIX Nykøbing F. 1951.

J. Skamby Madsen: Fribrodre Å - en værftsplads fra slutningen af 1000-tallet i To skibsfund fra Falster (red).

Jan Skamby Madsen og Ole Crumlin-Pedersen Roskilde 1989.

Ingrid Nielsen: Huse i Stubbekøbing (red:A. Tønnesen et al.) Udgivet af Fredningsstyrelsen og Stubbekøbing Kommune 1986.

Hugo Tomra: Dengang det var før - Fortællinger fra Stubbekøbing 2005.

Hver mands hus - min kirke

Af flm. sognepræst Anne-Birthe Jensen, Nykøbing F.

*I over 800 år har det så i Stubbekøbing været kirken,
den var der - den er der, indbyggerne har skiftet i byen,
været mange, været få, været fattige, været velhavende
– men kirken stod der midt i byen.*

”Det ældste vidnesbyrd om Stubbekøbing er kirken” - som stammer tilbage fra 1150-1200, hvor der dengang omkring kirken lå små lerklinede hytter og nogle bindingsværkshuse. Her rager den imponante kridtstensbygning op, og man må spørge, hvem der dog har bekostet dette bygningsværk – og formodning, om at det var kongen, synes ikke fremmed.

Kirken med sit oprindeligt tredelte skib bygget i romansk rundbuestil viser nemlig stor lighed med den samtidige St. Bengts kirke i Ringsted og den tilskrives kong Valdemar den store.

Stubbekøbing kirke er den ældste bykirke i det gamle Maribo stift og beskrives således: ”Kirken var vel præget af en vis kølighed eller streng-
hed, men tillige med den gennemførte symmetri og det lyse materiale af stor værdighed og

Stubbekøbing kirke omkring 1900.

Foto: Anton Rasmussen.

skønhed”- og det til trods for at Stubbekøbing har været hjemsoget af brande, oversvømmelser og fremmede soldaters indkvartering og hærgen, har dog kirken stået her i snart 900 år - men jo ikke uden ombygninger, tilføjelser, vedligeholdelse og restaureringer.

Det originale kor og våbenhus blev allerede omkring 1250 erstattet af det nuværende senromanske kor. Det tidligere forsvandt formentligt under en brand. Koret er bygget af røde munkesten, som for øvrigt de øvrige tilføjelser af kridtkirken. Muligvis i forbindelse med bygningen af koret foretoges en større udvidelse af kirken. Denne var nok muliggjort på grund af de økonomisk gunstige forhold, som herskede i byen netop da.

I tiden 1450-1550 (den sengotiske periode) opførtes St. Anna - kapellet, som i kraft af sine gode proportioner er kaldt ”en af landets smukkeste gotiske kapelbygninger”. Især beundres gavlenes murværk.

Ca. halvdelen af kapellet bruges nu som sidekapel ved de større kirkelige handlinger, resten til opbevaring, toilet o.a., men igennem netop loftets kalkmalerier ses tydeligt, at hele bygningen samlet har været ét kapel i katolsk tid. Først ved Storcks restaurering 1881-1882 ændres det og bliver en del af kirkens nordskib. Samtidig med Annakapellet byggedes også det oprindelige svære tårn - og i 1532, oplyses at der til kirken horte et Skt. Gertrud kapel. Dette er delt

i 2 dele - ét er sakristi med panel med billeder af Jesus og de 12 apostle, den anden del er ligkapel, som ikke bruges meget.

Efter reformationen i 1600 tallet og længere tid frem kom byen i økonomisk tilbagegang, og dette mærkedes også ved kirken der forfaldt trods forskellig hjælp fra kongen og særlige bestemmelser.

”Tidens tand” æder los, og omkring 1850 var kirken i så ringe stand, at man alvorligt overvejede at rive resterne ned og bygge helt nyt. Til sidst besluttede man dog forstandigvis at bevare, hvad der var muligt og i øvrigt fore kirken tilbage til sit middelalderlige udseende. Den tids ekspert ved kirkerestaureringer, professor H.B. Storck, fik nu overdraget dette store arbejde. På bare to år 1881-1882 færdiggjordes så kirken til det, vi ser i dag.

Men også i de senere år er der ved vedligeholdelser sket ændringer, bl.a. da Storcks bænke og stole skiftedes ud. I 1990-95 var der også under vedligeholdelsesarbejdet sket mindre ændringer ved firmaet Graae og Jessen. Det seneste er nyophængning af lamper i skibe og kor. De gamle lysekroner bruges stadig som oprindeligt med levende lys ved særlige begivenheder. En juleaften i Stubbekøbing kirke med blot levende lys i det store gamle kirkerum er altid en uforglemmelig oplevelse, - og sådan er der noget levende over huset her, - det er **”Hver mands hus”**.

Her døbes, konfirmeres, vies og begravnes byens indbyggere. Med i vore minder står derfor også netop kirken. Det levende er selvfølgelig først og fremmest Guds ord, som altid lyder her, og så de ritualer som bruges.

Stubbekøbing kirkes prædikestol. Foto: Ukendt.

At det er et så levende hus ses også af de mange gaver, der er givet hertil. Alt det imponerende inventar: Altertavle, prædikestol, orgelfacade, lysekroner, skibet, epitafer og så de mindre ting, såsom altersølvet og helt ned til hulskeen, der

bruges til at si vinen med og håndgjorte servietter – ja og det fine lille cembalo – alt givet som tak til Gud og til minde om mennesker, der nu er gået bort, men som engang tilhørte menigheden her.

Men i en tid som vor med meget hærværk, må også kirken stå for skud. Som den 2. Pinsedag, hvor ruder var knaldet, sider var revet ud af den store gamle alterbibel og stukket i brand og andre ting var ødelagt. Det var en grædende kirketjener der den morgen mødte præsten, for så meget holder vi jo af stedet – så meningsløst må der ikke handles.

Anderledes var det den dag nogle af byens unge mænd var kørt for hurtigt mod Nykøbing F. Ude i Falkerslev gik det galt, én af de unge omkom og flere fik kvæstelser. Da havde nogle kammerater i deres sorg og vrede med store bogstaver malet ordet WHY ved kirkedøren. Det var ikke graffiti, det var et råb om svar. Det var der mening i – det er et af livets spørgsmål vi må gå til Gud om, og søge hjælp i **”Hver mands Hus”!**

”Det ældste vidnesbyrd om Stubbekøbing er kirken ” – derfor må der jo netop skrives om den i et jubilæumsskrift om byens og omegnens Lokalhistoriske Forening.

Grønsund Nor ved Næs

*Af museumsinspektør Anna-Elisabeth Jensen,
Guldborgsund Museum*

Stenalderkirurgi, landvinding og 200 år gamle drænrør.

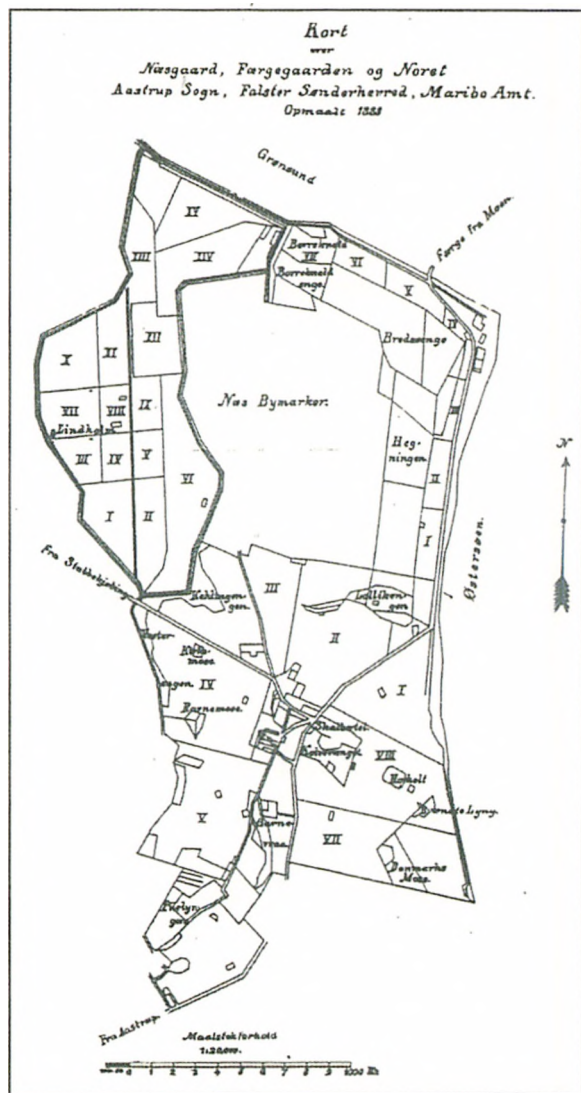
Falsters nordøstlige hjørne var i næsten 1000 år hjemsted for færgeoverfarten til Borgsted på Møn. Området beskrives elegant i den indstilling, der i 1798 blev givet til Det Classenske Fideicommiss om den ny agerbrugsskoles placering.

”Beliggenheden er skøn og sund. Jorderne har megen forskellighed, da her findes bakker og side steder, moser, saltninger, gamle skovjorder, tynd og tyk skov, ellemoser, stærk lerjord, muldblandet ler, torveagtig mosejord, en strækning sand, standkant og alle expositioner for vind og sol”.

Generalmajor Classen var selv på sin vis medlem mellem Møn og Falster, idet han i en sen alder giftede sig med Anna-Elisabeth Iselin og derved blev stedfar til hendes datter Anna Catharine Elisabeth Iselin. Hun blev i 1777 gift med Gérard Antoine de Bosc de la Calmette. Calmette blev amtmand over Møens amt i 1783 og over Nykøbing amt i 1794. I 1784 havde Calmette

købt Sømarkegården på Møn, som han kaldte ”Liselund” efter sin kone. Her opførte han i 1792 det såkaldte gamle Liselund Slot og skabte et helt nyt landskab i parken med terrænreguleringer og gravede soer og kanaler. Til arbejdet var indforskrevet britiske landskabsarkitekter. Generalmajor Classens lysthus ved stranden ved Tromnæs ud for Corselitze er opført i samme stil som Liselund. Både Calmette og Classen var interesserede i tidens nye landvindinger og det er højst tænkeligt, at de har diskuteret landskabsarkitektur og måske endda engageret de samme eksperter. På fideicommissets jorder ved Næsgård er der i hvert fald fundet spor efter det, der måske er de allerførste dræninger med brændte lerrør i Danmark. På en skråning på Næsgårds jorder er der fundet et helt dræningssystem, med såkaldte ”Kappedræn”. Kappedræn er åbne og trugformede i modsætning til de senere lukkede cylindriske teglrør. Hvornår dræningen har fundet sted er der desværre ingen arkivoplysninger om, men det har med sikkerhed været for 1830.

I England dræned man med sådanne trugformede rør allerede i 1795. For at forebygge, at rorene blev trykket ned i jorden, blev de lagt oven på flade teglsten, der dannede bund i drænet.

Kort over Næsgård, Færgegården og Noret.

Allerede i 1818 var der overvejelser om en torlægning og inddæmning af Grønsund var rentabel. På grund af landbrugskrisen 1818-28 blev sagen henlagt. I 1847 blev der igen fremsat forslag om inddæmning og udtørring af Noret. Inddæmningen blev iværksat efter at den rentable maskinelle fremstilling af cylindriske rør var blevet introduceret i Danmark i 1849.

Inddæmningen er foregået i to etaper, først er den østligste del torlagt, området mellem Næs og Grønsund, hvor arealerne ligger højere og forstranden er bredere og fladere. Mod nord mellem Borreknolden og Grønsund Færgegård ligger den 600 meter lange "lille dæmning". Mod øst krones dæmningen af den gamle amtslandevej, der førte til Grønsund Færgegård og færgeleje. Hvornår denne dæmning første gang er opført vides ikke. Under stormfloden 1872 blev både landevejen og den lille dæmning skyllet bort på store strækninger.

I anden etape blev der i 1854 bygget en 750 meter lang dæmning tværs over selve Noret mellem Ore og Næs Jorder. Indtil inddæmningen strakte vigen sig fra Grønsund 2 kilometer ind i landet med en vanddybde på mellem ½ og 1 meter.

Året efter at dæmningen fra Borreknolden til Søborg var bygget blev vandet udpumpet. Derefter blev der gravet kanaler og grøfter, så arealet kunne torlægges. Det inddæmmede areal blev dog ved med at være fugtigt og ufarbart. Selve norets overflade ligger mellem ½ og 1 m under daglig vande, hvorimod området øst herfor

ligger i niveau med havets overflade. Området kan ikke holdes tilstrækkeligt afvandet ved fri afstrømning, og området vil være oversvømmet i visse perioder af året, hvis det ikke bliver kunstigt afvandet. Da pumpestationen i Noret blev bygget, blev der ikke i første omgang taget højde for, at den også skulle tage vandet fra de ostre arealer. Afvandingen af disse arealer skete gennem en klapsluse ved Borreknolden. Slusen åbnede sig under lavvande, så vandet kunne lobe ud og når der var højvande lukkede den sig og hindrede vandet udenfor i at trænge ind. Vandstanden i norets grøfter og kanaler var ofte så høj, at de laveste partier stod under vand. Under tøbrud blev der næsten altid oversvømmelser.

Den store stormflod 13. februar 1872 ødelagde dæmningen. Det inddæmmede areal blev oversvømmet og forvandlede igen til en vig.

Siden 1883 har der ikke været brud på dæmningen, men under højvandet ved nytåstide 1905 var det tæt på. Derfor blev der tilført fyld fra Borreknolden, og stenglaciset ud mod stranden blev udbedret.

Nær ved Gronsund og Borreknolden blev der i 1929 bygget en ny og større pumpestation,

der skulle udpumpe vandet både fra Noret og de ostre arealer. Derefter blev der taget fat på at uddybe kanalerne med godt en ½ m, så det blev muligt at gennemføre en bedre afvanding gennem dræning.

Mange fortidsminder stod efter landboreformerne i slutningen af 1700-tallet i vejen for den mere rationelle landbrugsdrift og mange gravhøje og stendysser blev ryddet. Så mange, at centraladministrationen i 1807 nedsatte en Oldsagskommission til at indsamle oldsager og oplysninger om oldmærkværdigheder fra hele landet fra landets præster. Sognepræsten for Åstrup sogn Jens Smidt indberetter blandt andet gravhøjene og storstensgravene ved Næs.

Vi ved desværre ikke fra hvilken storstensgrav, der er blevet indsamlet et kranie med "hul i hovedet". Men vi ved at kraniet er fundet i en storstensgrav ved Næs og stammer fra en mand på 30-40 år der er blevet opereret og gravlagt på Nordostfalster for 5000 år siden. Vi ved at operationen i første omgang lykkedes fordi kraniekanterne er fine og hele. Manden må have levet så længe efter operationen, at såret har kunnet hele op.

Litteratur:

H.J. Rasmussen: Skolen på Næsgaard Virksomheden i 1930-31 s. 8-27 Næsgaardbogen 1931.

H.J. Rasmussen: Skolen på Næsgaard Virksomheden i 1932-33 s. 7-19 Næsgaardbogen 1933.

www.dkconline.dk Sb 309, Åstrup sogn.

Chr. Adamsen & V.Jensen (Red.): Danske præsters indberetninger til oldsagskommissionen af 1807.

Bornholm, Lolland-Falster og Fyn. Side 99-102.

Næsgaard Agerbrugsskole

Et stykke Danmarkshistorie på Nordøstfalster

Af museumsinspektør Peter Thor Andersen, Faaborg

*I juni måned 1999 var denne artikels forfatter
med til et helt særligt jubilæum.*

Den Classenske Agerbrugsskole på Næsgaard fejrede, at det var 200 år siden, skolen blev oprettet. Jubilæet foregik under overvarelse af såvel regentparret som prins Joachim og daværende prinsesse Alexandra. For prins Joachim var der tale om et gensyn med kendte rammer, da han selv blev uddannet agrarøkonom fra skolen 6 år tidligere. De tætte forbindelser mellem Kongehuset og skolen er et blandt mange udtryk for, at Næsgaard har været noget særligt blandt danske landbrugsskoler og en særlig institution i lokalområdet. Det var derfor naturligt for skolen at oprette sit eget museum i forlængelse af jubilæet. Denne opgave blev overladt til undertegnede.

10 år efter skolens jubilæum, ved 25-års jubilæet for Lokallhistorisk Forening Stubbekøbing, er historien om Næsgaard desværre mere en nekrolog end en hyldest til et flagskib på egnen. I

skrivende stund (forår 2008) er der truffet beslutning om at flytte uddannelserne fra Næsgaard til Nykøbing Falster, hvorved landbrugsskolen bliver fysisk fusioneret med den uddannelsesinstitution, CEUS, som siden 2004 har drevet skolen. Det har derfor været naturligt i denne artikel at fokusere på såvel velmagtsdage som markante kursskifter på Næsgaard op gennem skolens historie for derved at give den aktuelle dagsorden et historisk perspektiv. Denne artikel er dog i sagens natur kortfattet.

Ønsker man at læse en egentlig fremstilling af skolens store betydning for dansk landbrugsundervisning og dens placering i dansk skolehistorie, kan man med fordel læse nu afdøde Claus Bjørns jubilæumsskrift: *Den Classenske Agerbrugsskole på Næsgaard 1799-1999*.

Næsgaard 1799-1907

Den barnløse generalmajor Johan Frederik Classen (1725-1792), ejer af blandt andet Carlsfeldt og Corselitze godser på Falster, havde bestemt, at der efter hans død skulle oprettes en landbrugsskole i hans navn. Classen var blevet velhavende på krudtværket og kanonstøberiet Frederiksværk i Nordsjælland, som han havde været med til at etablere. Oprindelig havde han tænkt sig, at landbrugsskolen skulle ligge dér, men da han kort før sin død besluttede at overdrage Frederiksværk til prins Carl af Hessen, ændrede han planer, således at skolen i stedet skulle ligge på Corselitze.

I 1793 blev den 30-årige landmåler Oluf Christian Olufsen valgt som forstander for den kommende skole. Han sørgede for, at skolen blev placeret på Carlsfeldts jord, på et areal, som blev ledigt ved udskiftningen af Heslegårdene og Næs. Baggrunden for dette valg var, at jorden er meget varieret i bonitet. Herved kunne jorden bruges som et billede på variationen i jordbundsforholdene i Danmark, hvilket var hensigtsmæssigt for en skole, som skulle rumme elever fra hele landet. Næsgaard var fra starten tænkt som en national landbrugsskole, ikke som en lokal skole. Trods generalmajorens beskedne vision om en skole til 2 jyder, 1 fynbo, 1 sjællænder, 2 fra Frederiksværk og 2 fra de falsterske godser, i alt 8 personer, kunne der ikke findes elever nok til at få skolen i gang.

En statelig skolebygning stod klar i 1799 med bolig til Olufsen og undervisnings- og opholdsrum til eleverne. Et stykke derfra blev bygget en trelænget avlsgård i egnens egen byggeskik. Tanken med skolen var, at eleverne skulle undervises teoretisk, men samtidig lære agerbrug og havebrug i praksis i avlsgården. Til slut skulle de til eksamen. Imidlertid udeblev eleverne som nævnt. Næsgaard var den første landbrugsskole i landet og blandt de første i Europa og dermed formentlig forud for sin tid. I 1802 opgav Olufsen at få Næsgaard i gang.

Herefter var Næsgaard forpagtet ud. Fra 1832 var Niss Christian Fangel ansvarlig for ejendommen. Han var kommet til Næsgaard allerede som 17-årig i 1827. Indtil skolen endelig kom i gang i 1849, var han forpagter, herefter blev han forstander frem til 1876. I tiden fra 1832 til skolen kom i gang i 1849 blev Næsgaard kendt for sit store schæferi (fåreavl), der efterhånden blev domineret af Merinofår. For egnens bønder var det ikke alene de nye fåreracer, som adskilte Næsgaard fra deres gårde.

Den store ejendom Næsgaard, som i 1852 bestod af 250 tønder land agerjord og 60 tønder land eng, blev meget tidligt drænet med lukkede rør. Formentlig tidligt i 1840'erne.

I 1849 kom skolen på Næsgaard endelig i gang. 9 elever skulle gå i alt 2 år på skolen, hvis rammer stort set var identiske med de bygninger, der

var opført 50 år tidligere. Fangel havde ingen forudsætninger for teoretisk undervisning og skulle derfor alene forestå praktisk undervisning foruden ledelse af skole og avlsgård. Til teoretisk undervisning valgte direktionen for Det Classenske Fideicommiss en opvakt, ung person fra lokalområdet: Hans Mortensen, Hesnæs. Han kom på Polyteknisk Lærestanstalt fra 1847-49, hvilket var årsagen til, at skolen først åbnede i 1849. Lokalt er Hans Mortensen mest kendt for den detaljerede bog *Hesnæsbogen*.

Næsgaard blev en adgangsбилlet for almuesønnen Hans Mortensen til en anden livsbane end den, der kunne tilbydes ham i Hesnæs. Skolen blev dog mest af alt et springbræt. Han var ikke nogen stor pædagog og befandt sig næppe helt godt på Næsgaard. I 1854 forlod han skolen til fordel for Jonstrup Seminarium. To år senere, i 1856, fik skolen en bedre egnet teoretisk lærer i Hans J.G.A. Lacoppidan. Modsat Hans Mortensen fik han egen bolig og husstand i den lærerbolig, som endnu findes den dag i dag (Orevej). Næsgaard var med sin blanding af herregårds- og kostskolemiljø ganske fremmedartet på Nordøstfalster. Kostskolemiljøet var karakteriseret ved, at skolens ældste og yngste årgang, kaldet "fædre" og "sonner", boede i en fælles sovesal med kojesege i 3 etager. Den lå i hovedbygningen og blev aflåst kl. 22.00. Eleverne var på skift "inspektorer" med beføjelser over for de øvrige elever, der i øvrigt officielt blev betegnet lærlinge. Lacoppidan var overbevist om, at han skulle

koncentrere sig om at give lærlingene en meget anvendelsesorienteret undervisning. Denne linje fastholdt han efter, højskolerne vandt indpas med deres fokus på en mere bred dannelse af de unge fra landbomiljøet.

Dannelse kom der dog i høj grad til de unge lærlinge, men det på en anden vis end gennem foredrag. Iført glacéhandsker kom lærlingene til fest på Corselitze, hvor de kunne danse med dotre fra blandt andet egnens præstegårde. Næsgaard var det sted, hvor unge landmænd blev introduceret til såvel det store landbrug som en dertil hørende passende kulturel levevis.

Lacoppidan udgav i 1860 en meget populær lærebog, der kom i i alt 16.000 eksemplarer, og han foretog forsøg på et forpagtet stykke jord ved sin embedsbolig. Han virkede til 1878 og ligger begravet på Aastrup Kirkegård.

På denne kirkegård ligger ligeledes Fangel's efterfølger i forstanderstolen: Albert Philip la Cour, forstander fra 1877 til sin død i 1906. På la Cours tid var Næsgaards tilliggende vokset til 550 tonder land ager og eng og flere avlsbygninger blev efterhånden fornyede og tilpasset den store omlægning fra agerbrug og fåreavl til kvægbrug, som skete i la Cours tid.

Næsgaard blev et samfund i samfundet. Afsondret rent beliggenhedsmæssigt og, i takt med dannelsen af egentlige landbrugsskoler i høj-

Forstander Jakob la Cour med familie, lærere og elever - omkring 1896. Foto: M. Petersen.

skoleregi, efterhånden også noget adskilt fra den øvrige landbrugsskoleverden. Dels var der stedets lidt mere hårdhuede "herregårdsånd" sammenlignet med den, i Næsgaardianernes øjne, "blodsødne" højskoleånd. Dels var der ideologien, hvor der blev lagt vægt på praktisk læring og eksamen. Hostgildet, hvor la Cour dansede for med forkarlens kone, var årets højdepunkt for lærlinge og Næsgaards ansatte. Forstanderen og ikke mindst dennes hustru var også religiøse mennesker. I la Cours tid var vognen fra Næsgaard med lærlinge, der sang flerstemmigt ved gudstjenesten i Aastrup kirke, ikke noget særsyn modsat situationen på Fangels tid.

Næsgaard 1907-nutiden

Næsgaard var dog ved at blive en tidslomme. Fælles sovesal fordrede ikke målrettet studievirksomhed, og praktisk arbejde i Næsgaards landbrug var nogle årtier efter andelsbevægelsens indtog på de almindelige gårde ikke længere noget særligt tillokkende. Hans J. Rasmussen, gårdmandsson fra Nakskov og lærer på skolen fra og med 1899, udtænkte en tiltrængt fornyet skoleplan. Den trådte i kraft i 1907. Året efter stod en ny skolebygning, den nuværende, klar med separate værelser. Efter en stor brand i avlsgården i 1919 blev de til dels endnu eksisterende længer omkring gårdspladsen opført. Elevnor-

Næsgård set fra gården.

Foto: Postkort

meringen blev udvidet af et par gange til i alt 25 personer. Fra 1916 til 1938 var Rasmussen forstander, og på den tid oplevede skolen vel nok sin storhedstid.

Næsgård gik således under navnet *Den lille Landbohøjskole*, hvilket først og fremmest referede til en bemærkelsesværdig forsøgsvirksomhed og en forbilledlig kvægbesætning, men også om en skole, som en potentiel elev skulle være mere end særdeles heldig for at blive optaget på. En optagelse fordrede i praksis en anbefaling fra en tidligere elev. Næsgårdianere var blevet et landsdækkende netværk, som holdt øje med talentfulde unge landmænd. Skoleformen blev bibeholdt nogenlunde uændret under forstander P. N. Gardmand (forstander 1938–1949), under forstander Viggo Steensberg (1949–1956) samt under

forstander Henry Frederiksen (1956–1959). Under Næsgaards storhedstid udviklede eleverne, der stadig var *fædre* og *sønner*, en række traditioner såsom *Fædresangen*, *Næsgårdleve* og særlige kåringer af enkeltelever, og det er fra den tid, at den velkendte *fædrestok* kendes.

Ved skolens 150-års jubilæum i 1949 var det, som ved jubilæet i 1899, en selvbevidst skole, der fejrede sig selv. Men som ved 1899-jubilæet, skulle der også nogle år efter 1949-jubilæet vise sig behov for nytænkning. Med ansættelsen af P. Hartvig Larsen i 1959 kom der en sand igangsætter til skolen. Han ændrede fra 1960 skoleplanen, så det to-årige kursus (eller rettere 17-måneders kursus) blev erstattet af en etårig driftslederuddannelse samt et mindre kursus på 9 måneder. Samtidig blev skolen statsanerkendt, hvilket be-

tod en tiltrængt statsstøtte til den stadig dyrere skole, men også et krav om et farvel til eksamen. Med et udførligt bevis kunne skolen dog så godt som bibeholde en form for "eksamen".

Også bygningerne blev ændret markant. En ny længe med forstanderbolig m.m. stod klar i 1962 i forlængelse af Tvedes ældre hovedbygning, og en ny tredje "finger" på den store kostald kom til på samme tid. Nogle år senere kom en ny elevbygning ved siden af den ældre gymnastiksal, som i øvrigt ligger op ad resterne af den gamle smedje, som er en reminiscens fra den første skole. Sædskiftet blev ligeledes ændret og forenklet under Hartvig Larsen. I 1971 påbegyndte skolen et nyt toårigt kursus i landbrugsledelse.

Fra 1972 skete det i samarbejde med handelsskolen i Nykøbing Falster, hvorved eleverne kunne inkorporere dele af merkonomuddannelsen i deres samlede uddannelse. Herved var agrarøkonomuddannelsen på Næsgaard født. I 1971 påbegyndte Hartvig Larsen opførelsen af Nordeuropas største stald med en stor malkekarrusel vest for skole og avlsgård. Målet var en produktion baseret på 450 koer.

Staldanlægget skabte betydelig opmærksomhed, men kom aldrig til at fungere som planlagt.

Kilde:

Claus Bjørn: Den Classenske Agerbrugsskole på Næsgaard.

Hartvig Larsen fratrådte efter at være fyldt 60 år i 1977. Forud for ansættelsen af hans efterfølger gennemførte Fideicommisset en adskillelse af landbrug og skole, ligesom skolen blev selvejende. Lic.agro Frederik Quist blev derfor den første forstander, som alene skulle drive skole på Næsgaard. Frem til 1995 drev han skolen, hvor ikke mindst agrarøkonomuddannelsen blev stadig mere udviklet, så den kom til at fremstå som skolens varemærke. Fra midten af 1980'erne blev uddannelsen også udbudt af Hammerum i Jylland. Quist blev efterfulgt af Henrik Nielsen i 1995, som igen blev efterfulgt af Per Steen i 2002.

Som det fremgår, er der nærmest tradition for, at et jubilæum på Næsgaard efterfølges af store reformer af uddannelse og ofte også bygningsmæssige ændringer. Det skete således ikke bare efter jubilæet i 1899 og 1949, men også efter jubilæet i 1999 med fusionen mellem Næsgaard og Ceus i 2004. Imidlertid ser det nu ud til, at skolen godt 200 år efter sin grundlæggelse står over for en mere usikker skæbne end nogensinde for. Man kan kun håbe på, at der vil komme en løsning, så de enestående rammer på Nordostfalster, som Oluf Christian Olufsen forelskede sig i tilbage i 1790'erne, igen kan blive udnyttet til et passende formål til gavn for lokalsamfundet, regionen og landet.

Skanseanlægget i Østerskoven

Af Vibeke Ravn-Mortensen, Særslev

I august måned 1807 sejlede en større engelsk flådeeskadre forbi Kronborg med kurs sydover. Danskerne troede ikke på at englænderne ville overfalde det lille neutrale land Danmark men at englændernes mål var Nordtyskland for at falde Napoleons tropper i ryggen.

Realiteterne var som bekendt anderledes!

Med Københavns bombardement i september oplevede borgerne i København 3 rædselsdøgn og dertil kom det sviende nederlag med tabet af den danske orlogsflåde. For at undgå, at englænderne besatte landet, blev der omgående sat et kæmpearbejde i gang med at udbedre og bygge nye forsvarsværker langs de danske kyster.

Et af disse forsvarsværker var Batteriet ved Hestehoved.

Skanseanlægget ved Hestehoved var en ret stor skanse. Ifølge beretninger har skansens yder mål været omkring 66 x 77 meter. De yderste voldgrave har været ca. 3 meter dybe med et 3 meter højt palisanderværn midt i bunden af voldgraven. På voldene har der stået 6 kanoner som kunne affyre kanonkugler på 36 pund. Ne-

Skansen set fra nord. Foto: Anton Rasmussen.

denfor på strandkanten lå der store joller, eller måske kanonbåde trukket op på land. Kapergasterne lærte at ro disse joller fuldstændigt lydlost og for at dæmpe åreslags lydene, blev der viklet linned omkring årene i åregafterne.

Kasernen, hvor kapergasterne var indkvarteret, lå ca. 10 minutters gang fra Batteriet og bestod

af 4 bygninger, ca. 8 meter brede og 21 meter lange, beliggende to og to overfor hinanden.

En interessant beretning fra en af kapergasterne, der er overleveret til efterkommere i slægten, fortæller spændende historie om kapringer.

“Når kapergasterne observerede et engelsk fragtskib, der lå ankeret op før natten, roede de lydlost ud til skibet og smed rebstiger med kroge op over rælingen. Det værste var at komme over rælingen, men var de først på dækket, så skulle de hurtigt få ordnet besætningen“.

Skibet blev taget, og halvdelen af “prisesummen” gik til kronen, ¼ del til kaperkaptajnen og resten til deling mellem kapergasterne. Med den store bankerot i 1813 hvor mange bønder måtte gå fra deres ejendomme, led kaperfamilierne ikke nod, hvilket sandsynligvis skyldtes indtægterne fra kapertogterne”.

Batteriet, som skulle bevogte indsejlingen til Grønsund, stod færdig allerede i 1808, men kom aldrig i brug. Fideicommisset modtog et brev fra overauditor Krüger, Falster Birk, der gav tilladelse til at: *“alle de i forrige krig i Lolland og Falster opkastede batterier kunne sløjfes og grunden overdrages ejerne til fri rådighed”*.

På Fideicommissets grund var følgende forkastninger:

1. Hestehoved Batteri på Morkehoj.
2. Et batteri ved Grønsund lodshuse.
3. Nogle forskansninger ved Hesnæs.

Heldigvis blev denne sløjfning ikke til noget, hvorfor anlæggene ved Hestehoved og Grønsund stadig kan ses, mens forskansningerne ved Hesnæs vel forsvandt under stormfloden 1872.

I 1810 blev det bestemt, at nogle lodser skulle slå sig ned ved Batteriet. Fideicommisset udlagde 10-12 tdr. land til formålet ved Hestehoved Batteri. Der blev opført 3 lodshuse med et tiliggende på hver 4 tdr. land, og husene menes at være opført af materialer fra nedrevne lodshuse i Grønsund. De to første lodser flytter ind i 1812 og den tredje 1814. Det skal lige nævnes, at familien Davidsen som kommer fra Grønsund, flytter ind i det søndre hus 1817 og slægten forbliver som lodser ved Batteriet indtil 1934.

Der boede lodser i alle tre lodshuse indtil 1891. Det år blev lodsens i det nordre hus fyrmester på det nyopførte Hestehoved Fyr, der ansattes ingen ny lods efter ham og boligen blev i mange år udlejet til forskellige. Sidst, inden det blev nedrevet og flyttet op ved Moseby Skovled i 1947, havde pigespejderne i Stubbekøbing lejet huset som lejrbolig.

Da lodsvæsnet 1810 anmodede Fideicommisset om et stykke jord til rådighed til opførelse af tre lodshuse, forpligtede man sig samtidig til at fjerne husene den dag der ikke mere var brug for lodseri på stedet. Fideicommisset havde nogle år for lodseriets ophor overtaget det nordlige hus, som var i ringe stand, for 300 kr. og skovrider

Smith bød nu lodsvæsnet 400 kr. per styk for de to sidste, og ville man ikke gå med hertil, måtte lodsvæsnet selv, ifølge den gamle aftale, fjerne husene.

Resultatet blev, at Fideicommisset overtog husene til omtalte pris og efter istandsættelse flyttede der en skovarbejderfamilie ind i hvert af husene. Skovrideren bestemte så at arealet, der var udlagt til dyrkning for lodserne, skulle tilplantes og allerede i foråret 1939 var jorden, som hørte til det søndre hus, tilsået med agern.

Hvor det sikkert tidligere har været et barskt liv herude på klintekanten mod Østersøens til tider

heftige vinde, hvor der var mange skridt for små børn at trasker til skole og hvor man var meget afhængig af gode naboer på det afsides beliggende sted, er husene nu så attraktivt beliggende, at disses herlighedsværdier næppe kan værdisættes.

Stedet herude opleves nu som et stykke dansk natur af stor skønhed og fuld af oplevelser på mange måder. Endnu kan man ane konturen i vandet af lodsbroerne, der står som et T-stykke under vandoverfladen. Insekt- og fuglelivet her er enestående og sidst men ikke mindst den storladne udsigt over Østersøen og den tætte skovmasse, der omgiver det hele som en smuk ramme.

*Et parti fra Batteriet
- for ca. hundrede år siden.
Foto: Postkort.*

Kilde:

Lokallhistorisk Årsskrift 1997 og 2000.

Der står altid et menneske bag

Af Asger Klüver-Jensen, Moseby

I Stubbekøbing området har en verdensberømt person trådt sine barnesko – kun få ved det – derfor denne lille beretning om

Peter Laurits Jensen
”højtalerens opfinder”

I dag er det sådan, at vi tager alting som givet – bliver det mørkt, tænder vi lyset – skal vi bruge vand, åbner vi for vandhanen – vil vi i forbindelse med en fjern person, tager vi telefonen – ønsker vi at høre nyt fra omverdenen, åbner vi for radio eller TV, er vi i kokkenet, skruer vi bare op for lyden – alt ganske enkelt og naturligt.

Bag al denne teknik der ligger til grund for dette ”enkle og for os naturlige”, er der mange menneskeskæbner og mere eller mindre besværlige opfindelser der er gået forud – stopper man op og ”kigger” tilbage på f. eks. det med ”lyden” – bringer det tiden tilbage til år 1915!

Det var juleaftensdag i San Francisco - foran byens Rådhus var der samlet 75-100.000 mennesker, og på Rådhusets balkon stod borgmesteren og andre af byens

fremtrædende mænd - alle samlet for at overvære den årlige juleaftenshøjtidelighed.

Alle var meget spændte, idet aviserne i dagene forud havde beskrevet et ”Lydmirakel”, en ny opfindelse der skulle bevirke, at alle og enhver ville blive i stand til at høre en talers stemme på meget lang afstand og tilmed igennem storbyens larm.

Folk var skeptiske - aldrig før var et menneskes røst blevet forstærket og forøget gennem en elektrisk kraft. Ceremonien begyndte, borgmesteren tog mikrofonen og talte til den mægtige menneskemængde uden at høre stemmen synderligt:

”Medborgere i San Francisco - denne aftenes højtidelighed er noget enestående - vi er vidne til en vidunderlig opfindelse...

Højtaleren var opfundet !”

Ud over denne meget praktiske opfindelse - er historien ret speciel og interessant for os i Stubbekøbing og omegn.

Det hele startede i 1886 i en gammel stråttækt hytte ved Østersøens kyst, ikke langt fra Hestehoved fyr (Corselitze Østerskov), da et lille drengebarn så dagens lys, Han voksede op i meget trange kår - faderen var lods - barnet fik navnet Peter Laurits Jensen, og var barn nr. 4 ud af 6.

Da Peter var fire år gammel, flyttede familien ind i et af de 2 lodshuse ved Skansen (begge ligger der endnu) - den stråttækte hytte er for længst borte.

Peter voksede op under faderens hårde disciplin og gik i skole i Moseby. Peter måtte i dagligdagen hjælpe til med at få det hele til at løbe rundt, han hjalp til på det lille jordlod og måtte tit sejle faderen ud til de skibe, der skulle lodes igennem Grønsund, ofte i kraftig sø med søsyge tilføje. Det lå i kortene, at Peter skulle gå samme vej som faderen, og måske besejle de syv verdenshave, men sådan skulle det ikke gå.

Peter L. Jensen skildrer i sin selvbiografi barneårene meget positivt, skønt de trange kår. Han beskriver den smukke egn, det hårde slid med bl. a. at transportere køernes mælk til et sted, hvor mejeriets vogne kunne afhente det. Han fortæller endvidere om livet og legen i skoven og om vinterens skøjteløb på Skansens fæstningsgrave samt om tiden med førstelærer Sass-Nielsen.

Lodshuset der var barndomshjemmet. Foto: Bent Koch.

Omkring Peters 13 års fødselsdag aflagde læreren lodshuset et besøg for at råde forældrene til at give Peter chancen for at komme videre i undervisningssystemet. Det var en stor beslutning for den fattige familie, men moderen havde lagt lidt husholdningspenge til side, som kunne bidrage til udgifterne, så resultatet blev at Peter kom på realskolen i Nr. Alslev. Her åbnede en helt ny verden sig, Peter var intelligent og klarede sig flot. Imidlertid indtraf der få måneder efter skolestarten en familiemæssig katastrofe, idet Peters far døde i en alder af 47 år. Han bukkede under efter at have drevet rundt på havet i 1½ døgn under et stormvejr. Peter måtte derfor intensivere uddannelsen på realskolen og tog efter få måneder en præliminærksamen.

Moderen måtte forlade lodshuset, da denne tjenestebolig tilfaldt den nye lods - hun flyttede til et lille hus i Moseby. Peter kunne naturligvis

ikke ligge moderen til last og måtte ud og tjene penge - han fandt arbejde på savværket i Hesnæs. Han beskriver gribende det hårde liv med hjulbør og brændestabler og arbejdsdage på 12 timer. Peter gik efter jobbet som bestyrer på savværket - men blev i stedet overtalt til at forsøge at komme til København. En "fin" familie skulle hjælpe Peter med at finde et arbejde, hvor hans skolekundskaber kunne komme til gavn.

Den 1. januar 1903 drog Peter L. Jensen til hovedstaden og blev en betroet lærling hos den legendariske "Radioopfinder" Valdemar Poulsen. Det var denne kendte opfinder, der i 1909 sendte Peter L. Jensen til USA i embeds medfør - han blev derovre og arbejdede sammen med en bekendt i årene op til den tidligere omtalte lillejuleaften i 1915 med at opfinde "Magnavox'en" - den dynamiske højttaler.

I midlertidig gik det efterfølgende ikke så godt med at afsætte højttaleren, idet "talere" og offentlige personer fandt det nedværdigende at bruge "højttalere" - man kunne vel selv!

Peter L. Jensen og hans bekendt (kompagnon) begyndte derfor at udvikle antistøjmikrofoner til militære flyvemaskiner, nu hvor USA var gået ind i krigen i 1917.

Vendepunktet for højttaleren kom først i 1919, hvor præsident Wilson agiterede for Folkeforbundet. Han var syg og var af lægerne blevet

forbudt at optræde udendørs. Der blev derfor opstillet et glasbur, hvorfra præsidenten kunne tale ud til folkemængden via "Magnavox" højttalere. Herefter var succesen i hus - for når en præsident kunne nedværdige sig til at tale via højttalere, så kunne andre vel også!

Peter L. Jensen glemte ikke Danmark - han kom i 1920 hjem på besøg og fik en officiel modtagelse på Københavns hovedbanegård som opfinder af højttaleren. Det var mere end man kunne sige om hjemkomsten til Moseby, hvor han besøgte sin gamle mor - her blev han modtaget med ordene: *"Jeg hører, at du er blevet berømt - nu vil jeg håbe det må vare!"*

Peter L. Jensen.

- ellers blev der ikke gjort større ståhej ud af det, det var jo bare "lodsens søn" der var hjemme på ferie fra USA.

Resten af Peter L. Jensens liv blev mere traditionelt. Han grundlagde flere mindre selskaber – men når det gik godt og det blev nødvendigt at hente forretningsmænd ind i bestyrelserne, ragede han ofte uklar med dem, hvorefter han trak sig ud. Han var jo opfinder og ikke forretningsmand! En enkelt pickupvirksomhed vedblev han dog selv at styre.

Peter L. Jensen døde i 1961 – i en alder af 75 år – efterladende sig en hustru og to sønner.

Allerede i 1952 blev der på hans barndomshjem ved Skansen opsat en mindeplade – pålydende:

**DANSK-AMERIKANEREN
OPFINDEREN
PETER L. JENSEN's
BARNDOMSHJEM**

**Han var tro mod gamle venner
og elskede sin hjemstavn.**

Peter L. Jensen blev i 2001 optaget i elektroteknikkens "Hall of Fame" i Las Vegas, USA, side om side med andre "forbrugerelektronik – opfindere" som f. eks. telefonens opfinder Graham Bell, ligeledes en anden dansker, nemlig Peter L. Jensens læremester, "lysbuesenderens" opfinder Valdemar Poulsen.

Peter L. Jensen er ikke så kendt blandt mange – men hans opfindelse har hele Verden stor glæde af hver dag – her udover er han for os et af vort lokalområdes store navne, skønt han aldrig selv lod sig mærke hermed.

Kilde:

Selvbioografi: "Jensen – højttalerens opfinder" samt Lokallhistorisk Årsskrift 2002.

Fortidsmindeskoven Halskov Vænge

Af Asger Kliver-Jensen, Moseby

*... på den lille mark ved Hegnsmandshuset
midt i skoven blev der indrettet et publikumsområde
med spisepladser og et minimuseum.
Opsynsmanden skulle bo i Hegnsmandshuset
- han skulle passe fårene og rengøre toiletter
"såfremt sådanne måtte blive installeret" ...*

- lad disse ord fra noget af det skriftlige materiale der foreligger fra 1974, hvor de tre oprindelige skovstykker blev til en fortidsmindeskov - indlede denne lille beretning om det unikke område **Halskov Vænge**.

Området, der ligger i trekanten Halskov - Bregninge - Skjoltrup på Nordostfalster har gennem årtusinder været beboet af bonder, der dels dyrkede de lette sandjorder og dels gik på jagt og fiskeri. Fortidens bonder flyttede deres bopladser rundt i området og her begravede de også deres dode, der kan derfor i dag observeres 6 dysser og 72 gravhøje i dette lille område. Dette er i sig selv ikke unikt, men mange andre steder er disse grave blevet plojet op, medens de her er bevaret på grund af skovområdet.

Området ejedes tidligere af kongerne, d.v.s. "Kronen", men omkring 1760 var Statskassen tom. Nye skatter og en "privatisering" betød imidlertid, at bl.a. Falster blev opdelt i 10 godser og solgt på auktion i 1766. Det var ved denne lejlighed, at industrimanden J. F. Classen erhvervede Corselitze Gods. Dette ejerskab omfattede også det meste af Nordostfalster, derfor også området Halskov Vænge. Ved J. F. Classens død i 1792 blev alle hans besiddelser en del af den selvejede institution "Det Classenske Fideicommis".

På landboreformernes tid i 1790'erne blev det besluttet at bevare og udvide de dengang 3 små skovstykker der udgjorde Halskov Vænge og tilplante det nye område med egetræer (mange af disse træer står der stadig). Området blev indhegnet med jordvolde, - en freds- og lystskov havde set dagens lys.

At romantikken har blomstret i dette unikke og fredfyldte område hersker der ikke tvivl om, ikke kun blandt de lokale beboere, men også blandt mange andre, herunder også H. C. Andersen, der beretter om en tur i **Halskov Vænge** under et af hans besøg på Corselitze i 1850:

... "efter frokost kjørt ud til "**Halskov Vænge**", hvor der i en lille skov voxer slanke ege med små bladfulde grene op ad stammen, den seer ud som en humlehøve. Længere inde står underligt knudrede ege og bøge. Én kaldes "Elephanten" da den seer ud som en sådan. Her er grave og tingsteder. Professor Andreas Bunzen sad overst på en stor sten. Jeg sagde:

*"Her hvor ikke hjorden græsser, har man for-
dum kæmper seet. Nu sees øverst en professor. Og
forneden en poet"*

Stenen der hentydes til, er "spejder-stenen", Falsters største sten. Den er skubbet hertil af isen for mere end 15.000 år siden. På stenens vestside ses 2 små skålformede fordybninger - kultiske tegn fra Bronzealderen. Et sagn fortæller, at stenen vender sig, når den kan lugte nybagt brød.

De sidste 50 års kraftige storme har gjort deres indhug blandt de gamle træer. Det værste år var 1967, hvor ca. halvdelen af skovens træer væltede. Der blev iværksat en stor oprydning, og

de tomme steder blev nytplantede. Herefter ønskede Corselitze at afhænde området, dette blev først fredet og senere overgik ejerskabet til Staten.

Vi er nu tilbage til denne lille beretnings indledning - nemlig året 1974, hvor **Halskov Vænge** blev til en fortidsminde-skov med et lille museum der bl. a. viser, hvordan skovens gravhøje og dytter så ud samt hvilken betydning de gamle døde træer har for skovens liv. Der er endvidere udsat gotlandske får til at afgræsse det indhegnede område.

Gennem de senere år er området blevet udvidet med et lille husmandssted på 6 hektar. Det var hensigten at genskabe et "1700 tals overdrev", afgræsset af køer. En bakkekold "Stenbakken" har fået sine sten tilbage og fremstår i dag som det så ud for mere end 200 år siden.

Halskov Vænge er absolut et besøg værd - og skulle interessen være blev vakt - findes der meget historisk stof om denne "Fortidsminde-skov".

Sidst i 1970'erne fik det lille museum en tilbygning - **med toiletter!**

Kilde:

Skov- og Naturstyrelsens pjecce.

Færgefarten på Grønsund

Af fhv. skoleinspektør Niels Koch, Stubbekøbing

*Danmark har gennem hele sin historie været et land med færger.
Den eneste måde, man kunne komme til de mere end 400 øer,
som Danmark består af, var ved at sejle.
Skibe bandt og binder – stadig vort land sammen.*

Over hvert sund eller fjord har der sejlet en færge, og det gør der endnu, selvom Danmark nu også er blevet et land af broer. Den ene store flotte bro efter den anden forbinder landsdelene og er dermed med til at skabe en infrastruktur som aldrig før i vor historie.

Grønsund har altid været et stærkt trafikeret farvand. Lige så længe vi kan kigge tilbage i historien, har Grønsund været en vigtig forbindelse til det øvrige land og ikke en skillelinie. Ofte var det lettere at komme over vand end over land. Ved Stubbekøbing var der en naturlig havn. Vandet fra Grønsund gik i den tidlige middelalder ind over den eng, vi kalder ”Thyreholmen”. Her lå skibene godt beskyttet, og her kunne byens borgere og hele opland købe de varer, som de fremmede bragte med. Her samlede f. eks. Kong Valdemar den Første (konge fra 1157-1182) sto-

re krigsflåder for at drage mod fjenden i syd. Her samledes gennem 300 år (fra 1100 til langt ind i 1400-tallet) i hundredvis af fiskefartøjer for at fange sild i Øresund. Alt dette fortæller historien os, men om der har været egentlig færgefart, ved vi ikke. Forst i 1711 får vi kendskab til en færgerute fra Falster til Møn, da digteren Ludvig Holberg besøgte Borrehuset ved Grønsund. Her traf han Søren Sørensen Møller og Marie Grubbe. De havde fået fæstebrev på at drive færgefarten over Grønsund og føre kontrol med det træ, der skulle sejles over og videre til København.

Efter Marie Grubbes død gik færgeriet ”Næsgaard – Borgsted” på Møn over på andre hænder.

Deres historie kender jeg ikke, men den findes sikkert. I 1826 fik Det Classenske Fideikommis overdraget færge - privilegiet og retten til fra

Falster ”at oversætte rejsende, som kunne transporteres med joller”. Ligeledes måtte man mod betaling overføre kvæg og gods.

Det er interessant at bemærke, at i mange år gjaldt retten til overførsel af rejsende m.v. kun fra Falster til Møn og ikke omvendt. Et andet selskab kunne så sejle den anden vej, og fra 1880 var det ”Dampskibsselskabet Stubbekøbing”, der havde retten til at sejle mellem Stubbekøbing og den nybyggede bro ved Hårbolle, men overfarten ved Grønsund fik efterhånden mindre og mindre betydning, og da broen mellem Sjælland og Møn blev bygget i 1943 og da dæmningen mellem Bogø og Møn blev bygget i 1943, blev den historiske overfart nedlagt.

Stubbekøbings beliggenhed tæt ved vandet har som nævnt helt tilbage i middelalderen betydet, at der altid har været en livlig trafik af skibe. De fleste sejlede forbi, men der var også mange, der lagde til på reden udenfor byen og senere, da der blev bygget moler og havn, kom sejskibene helt ind til byen og det betød liv og glade dage i den lille købstad. Ølstuer, kroer og hoteller var der flere af, så der var ingen grund til at forlade Stubbekøbing i tørstig tilstand.

Jernbanen etableres

Men alt var ikke så godt, som det burde være. Beboerne følte alligevel at den nye tid, og vi taler om sidste halvdel af 1800-tallet, hvor de nye togforbindelser var etableret, gik byen forbi. Nu korte der tog fra Nykøbing F over Nr. Alslev og

videre fra Orehoved med dampskib over Storstrømmen. Det betød at Stubbekøbing ikke fik del i den udvikling, der kom i gang med de nye jernbaner.

Allerede i 1856 havde byen indsendt et andragende til generalpostdirektøren, hvori der blev foreslået at lade ruten over Storstrømmen gå her til byen i stedet for til det gamle færgested Gåbense. Det var en torn i øjnene på bystyret i Stubbekøbing, at passagerer og post, der kom nordfra, måtte sejle til Gåbense og derfra videre til Stubbekøbing med ”Dagvognen”. Andragendet om en forbindelse mellem Stubbekøbing og færgehavnen Masnedsund blev bevilget, og man opnåede tilligemed statstilskud til opstarten på den betingelse, at sejladsen også skulle gavne Bogø og Møn.

Hele byen var på havnen, da D/S ”Vildanden” den 1. juli 1859 første gang lagde til kaj med ”Post, Passagerer, Fragtgoods og Kreaturer”. Der blev festet og holdt mange taler. Endelig var den direkte forbindelse etableret til Sjælland. Stubbekøbing var igen på landkortet. Selskabet, der havde etableret ruten, magtede ikke opgaven rent økonomisk, og den blev overtaget af DFDS i 1875, men ruten lukkede allerede i 1876, da ”Trafikken er aldeles forsvindende”, som en lokal avis skrev.

Derimod var ruten, som DFDS havde åbnet i 1866 mellem Stubbekøbing og København mere levedygtig. To gange om ugen sejlede dampski-

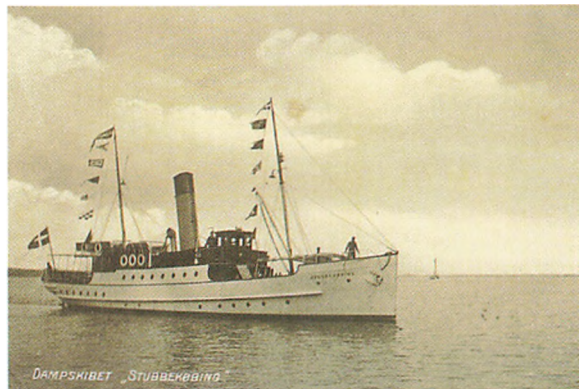
bene "Saxo" og "Falster" på ruten og det var med til at skabe dynamik på Nordfalster. Det at have jævnlig forbindelse med landets hovedstad var af stor betydning. Den blev først indstillet i 1920'erne.

Nyt forsøg fra byens førende mænd

Nogle af byens bedste mænd, købmændene Boas og Wulff og fabrikant Carl Rasmussen, ville ikke finde sig i, at udviklingen gik Stubbekøbing forbi og derfor blev et nyt forsøg gjort, da "Aktieselskabet Dampskibsselskabet Stubbekøbing" blev stiftet i 1881. Ifølge lovene skulle selskabet som hovedformål ved eget skib "tilvejebringe og vedligeholde en regelmæssig dampskibsfart mellem Stubbekøbing, Bogø, Møn og Masnedsund". Stubbekøbing havde dengang som nu de samme problemer at kæmpe med, nemlig frygten for at blive kørt ud på et sidespor. Det var en meget stor skuffelse for bystyret, at den nye jernbane over Falster ikke gik over Stubbekøbing. Der blev gjort flere forsøg på at ændre linjeføringen, men det hjalp ikke. Linjeføringen lå fast. Der blev også gjort forsøg på at etablere en sidelinje fra Nr. Alslev til Stubbekøbing, men lige meget hjalp det.

"Hvide Stubbekøbing"

Det var ikke så lige en sag at etablere en ny skibsrute som den foreslåede mellem Stubbekøbing og Masnedsund. De eksisterende privilegier voldte selskabet stort hovedbrud, og nogle af privilegierne havde Det Classenske Fideikom-

Dampskibet "Stubbekøbing". Foto: Postkort.

mis, men efter lange forhandlinger fik selskabet ret til sejladsen, og den 1. september 1881 sejlede "S/S Stubbekøbing" for første gang fra Masnedsund til Stubbekøbing, og det var et stort øjeblik for byens borgere, da skibet stod ind i havnen. Men skibet kunne kun skyde en fart af 6 knob og kunne ofte ikke gå imod strømmen. Skibet kunne være 3-4 timer om turen. Det betød, at skibet i mange tilfælde ikke kunne overholde fartplanen. Derfor blev skibet ombygget til at kunne sejle 8 knob, men en hurtigsejler blev det aldrig. I 1911 købte selskabet "Hvide Stubbekøbing". Det var en elegant, tidssvarende og hurtig båd, og nu kunne hverken storm eller strøm true sejladsen.

Tog og rutebiler var efter 1. verdenskrig blevet de foretrukne transportmidler, og selv om selskabet på alle måder søgte at holde liv i ruten til Masnedsund, måtte man til sidste give op. Storstrømsbroen satte det endelige punktum.

Passagerdamperen "Frem". Foto: Postkort.

Forbindelsen til Bogø

Nu var der kun forbindelsen til Bogø. I 1918 havde "Bogø Færgeselskab" begyndt sejladsen mellem Bogø og Stubbekøbing med den lille damper "Frem", men det blev ingen succes. "Frem" kunne kun medtage nogle få passagerer og én motorcykel. Biler kunne der slet ikke være tale om. Derfor lejede selskabet bilfærgen "Møn" af Præstø amt, men det blev aldrig en god forretning, hvorfor brødrene Niel-

sen fra Bandholm fik den idé, at de ville indsætte en færge, der tidligere havde sejlet på Lillebælt, på ruten. Bestyrelsen på "Bogø Færgeselskab" gik ind for tanken, men mange af andelshaverne var imod, så der opstod den såkaldte "færgestrid" på Bogø. Det hele endte med et kompromis. Brødrene Nielsen skulle drive færgeselskabet for egen regning, men det tidligere selskab skulle have indtægterne fra den medbragte post.

I 1935 begyndte "Bogø Bilfærge" sejladsen mellem Bogø og Stubbekøbing med bilfærgen "Inger", og det gik i starten ganske godt, men så kom 2. verdenskrig, og brødrene Nielsen solgte rederiet til kaptajn Lars Jørgen Nielsen. Ifølge fartplanen var der 8 afgangene daglig i hver retning, og det var ydermere den "bedste og bekvemste forbindelse" mellem Stubbekøbing og Bogø, men den bekvemme sejlads varede ikke ret længe. Så blev ruten overtaget af Præstø amt og man begyndte sejladsen med færgen "Koster", der sejlede indtil 1957, og samtidig med "Koster" indsattes færgen "Gudrun". Denne færgе vil være mange bekendt, da den sejlede indtil 1980.

Af andre færger kan nævnes "Ida", der var indsat på ruten i 1959 og "Grønsund", der sejlede på ruten i tidsrummet 1980-1995. Den nye ejer siden 1970, Storstrøms amt, mente ikke, der var behov for 2 færger. Grunden var naturligvis, at en skøn sommerdag i 1985 var Farøbroerne blevet indviet, og tusinder af mennesker kom for at se de smukke broer og for første og eneste gang fik man lejlighed til at gå over broerne. "Grønsund" fortsatte alene den daglige drift og "Ida" blev reservefærgе og kunne lejes til mange forskellige formål.

Det store spørgsmål var i det hele taget, om amtet skulle bevare overfarten. Man regnede med, at de fleste trafikanter ville benytte den nye bro, og det har også vist sig at være rigtigt. Cyklister

tænkte man ikke så meget på og vist heller ikke så meget på den turistmæssige side af sagen, og fakta er da også, at de første år efter indvielsen af broen dalede passagertallet betragteligt.

Som nævnt blev "Grønsund" taget ud af drift i 1995, og så var der kun "Ida" tilbage, der sejler i sommerperioden den dag i dag.

"Ida" er bygget i Stege i 1959 og som før omtalt indsat samme år på overfarten mellem Stubbekøbing og Bogø. "Ida" er altså en dame i slutningen af sin bedste alder. Den kan medtage 12 biler og 100 passagerer og færgen har igennem mange år vist sit at være meget funktionsdygtig. Men nu skriver vi 2008 og hvad så?

Nye tider

Efter 1. januar 2007 er landkortet forandret. Amtet er nedlagt, og vil de to nye storkommuner "Guldborgsund" og den nye "Vordingborg kommune" fortsat understøtte driften? Det vil de for indeværende år og forhåbentlig også i fremtiden.

Det er vemodigt at tænke på, at "Ida" måske bliver den sidste af de mange færger, der har krydset Grønsund gennem de mange år. Her er det så at støtteforeningen "Idas Venner" kommer ind i billedet. Foreningen har til formål ikke blot at sikre færgen her og nu, men også i fremtiden.

"Idas Venner" blev stiftet i 2004 og har nu over 500 medlemmer, og bestyrelsen kan med til-

fredshed se tilbage på de resultater, der allerede er opnået. Der er blevet gennemført de meget populære onsdagssejladser, der er blevet sejlet ekstraordinært i efterårsferierne, hvor mange børn har kunnet glæde sig over de mange aktiviteter, der er sat i gang. Bestyrelsen og andre med gør et kæmpearbejde for at bevare færgen ikke blot som en turistattraktion, men også til almindelig færgedrift.

Det er at håbe, at vennerne kan bevare gnisten og dermed færgen, så vi stadig kan glæde os over, når den lille færge begynder årets sejlads. Så ved vi, at det snart er sommer. Der er ingen tvivl om, at de nærmeste år vil afgøre færgens skæbne. Er der vilje i de to kommuner til at bevilge de nødvendige penge? Vi krydser fingre.

Hvad blev der af de gamle færger?

Men hvor blev de gamle omtalte færger af? Deres historie er noget uvis, men vi ved at færgen "Møn", der sejlede på Stubbekøbing-Bogø overfarten i tidsrummet 1930-1935, først var indsat på ruten Kalvehave og Lindholm. Senere blev den lagt op i Stege, indtil den blev solgt til "Færgen Mons Venner" i Stege i 2005. En værdig afslutning for en gammel færge!

Det samme kan ikke siges om "Inger" der efter sigende ligger som vrage et sted i Norge. "Gudrun" endte sine dage som bølgebryder på Vejro, "Koster" skulle ligge som husbåd i Hamburg, og endelig er "Grønsund" vist nok stadig beliggende i Københavns havn, måske som husbåd. Som et kuriosum skal nævnes, at den mest om-

talte færge i aviserne i de senere år har været "Grønært". Babyfærgen "Grønært" blev bygget på Bogø kostskole i foråret 1988 som en næsten tro kopi af de voksne færger. Baggrunden var et fritidsprojekt, og det blev snart en god historie. Færgen blev døbt af forfatteren Piet Hein, der er kendt som en spændende opfinder og ikke mindst for de fantastiske græk. Piet Hein var en arg modstander af de fleste af de broer, der var blevet bygget i de seneste årtier. Han holdt fast ved romantikken ved at sejle, og det var hans opfattelse, at Danmark var blevet fattigere og ikke så smukt, når færgerne forsvandt.

Færgen "Grønært" blev døbt i ægte grøn sodavand og Piet Hein skrev i den anledning:

*"Lad os nyde vores Danmark,
så mangfoldig som vi kan.*

*Jeg vil få' me ikke køres
over sø og saltens vand.*

Ligeså lidt som jeg vil svømme over land.

*Lad os dampe og MS,se,
lad os sejle, lad os ro.*

*Tænk hvis gamle Gubbe Noa
havde vaklet i sin tro-
og havde sat sig ned og ventet på en bro".*

"Grønært" havde i de første år en meget travl periode. Den sejlede i slotsgravene på Gissfeldt slot, på søerne i Tivoli, i Hamburgs havn, i Berlin og Bruxelles og flere andre steder. Det var i sandhed et godt stykke PR-arbejde som den nydannede bevaringsforening "Grønærts Venner"

"Grønært" i søgang. Foto: Anders Knudsen.

udførte. Foreningen havde som sin fornemmeste opgave ikke blot at gøre reklame for babyfærgen, men først og fremmest at søge at bevare overfarten over Grønsund.

Da "Grønært" havde et års fødselsdag, blev der holdt en stor havnefest. Piet Hein var også til stede denne gang, og han var igen hovedtaleren ved festen, men alt har sin tid. Også b/f "Grønært". Den er ikke glemt, men gemt. Men hvor?

Det skal også her nævnes, hvad man i sensommeren 1988 kunne læse som overskrift i en lokal avis:

"Den 15. august 1988 blev Stubbekøbing-Bogø overfarten verdensberømt".

Baggrunden var, at 150 svømmere trak færgen "Grønsund" fra Stubbekøbing til Bogø på mindre end to timer. Det var lidt af et vovestykke, men det gik trods flere vanskeligheder undervejs godt. På begge sider af sundet blev der holdt store fester, og alle var enige om, at det var et godt initiativ på en skøn sommerdag. Begivenheden blev for øvrigt omtalt i mange europæiske aviser.

Lad mig slutte med et citat fra Peit Heins tale ved et års fødselsdagen for "Grønært":

***"Skal vi brolægge havet?
Et leve for Bogøfærgen!"***

Industrier i Stubbekøbing

Af Karin Sulr Rasmussen, Sørslev Øster og
Bent Blomquist, Truelstrup

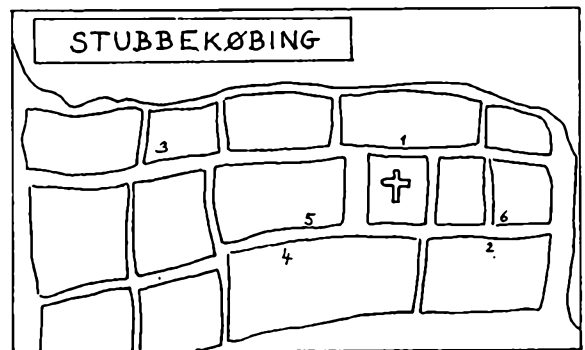
Stubbekøbings erhvervsliv har mest bestået af købmænd og håndværkere, men der har i gennem tiderne også været en del industri. Det har præget byen på flere måder, bl.a. har det betydet, at der er kommet tilflyttere til byen.

Hvis man i slutningen af 1800 tallet i folketællingerne støder på personer, der er født i andre dele af landet, er det tit modelsnedkere, der har fået arbejde på A. C. Rasmussens fabrik, og senere i jernstoberiets og Nyboe & Nissens tid er det smedene der dominerer både fordi der flytter smede til, men også fordi der bliver uddannet mange på fabrikken. Til gengæld kan det også ses når en virksomhed lukker og flytter, som det skete, da gasmålerfabrikken flyttede til København, og de fleste arbejdere flyttede med.

Pibemagerne

Den ældste industri i byen er pibemageriet. Den første pibemager var Christian Pedersen Smidt, der kom til Stubbekøbing i 1727 - formentlig fra Rødby. Han fik oparbejdet en solid forretning. I varestatistikken fra Stubbekøbing Told-

sted kan man se, at der har været tale om en stor produktion. I 1730 blev der afsendt 21 tønder - i 1753 hele 49 tønder. Desværre er det lidt usikkert, hvor mange piber der har været i en tønne, men i 1731 anslås eksporten til ca. 57.000, mens man i 1755 er nået op på mere end 125.500 stk og i 1769 omkring 250.000 stk. Piberne blev

Kort over pibemagere.

fremstillet af hvidt ler, som blev købt i Nordtyskland og måske også på Bornholm.

Produktionen fortsatte i et par generationer i familien, lige som en svend nedsatte sig som selvstændig, men i starten af 1800 tallet blev kridtpiberne fortrængt af de "nymodens" porcelæns- eller merskumspiber og fremstillingen af tobakspiber i Stubbekøbing ophørte helt.

Som det fremgår af kortet blev der fremstillet kridtpiber flere steder i byen, men den største produktion fandt sted i Møllegade og Søndergade.

Stampemøllerne

Øst for Stubbekøbing ligger en gammel industribygning, som stadig bærer præg af sit oprindelige formål. Stampen ved Fribrodre å blev opført i 1845 som stampemølle. Man "stampede" det strikkede tøj, så det blev filtret og tæt og dermed varmere.

"Gamle stampen". Foto: Ukendt.

Den første stampemølle lå inde ved Møllegade og var opført som en kornmølle, men blev i 1815 ombygget til stampemølle. Da der efterhånden ikke var vand nok til at trække møllen, gravede man en kanal fra Fribrodre å og placerede den nye stampemølle der. Maskinerne fra den gamle mølle blev flyttet med og installeret i det nederste rum i den nye mølle. Den gamle mølle blev indrettet til boliger og først revet ned i 1930.

Fabrikken i Bagergade

De industribygninger, der har betydet mest for beskæftigelsen i Stubbekøbing ligger i Bagergade. Virksomheden, der i lange perioder bare kaldtes "Fabrikken", har i de ca. 150 år den har eksisteret i længst tid været maskinfabrik, men den startede og sluttede med at producere produkter af træ.

A. C. Rasmussen fik i 1836 borgerbrev i Stubbekøbing og nedsatte sig som tømrermester og møllebygger. På Arkivet findes en liste over A. C. Rasmussens arbejder, hvoraf det fremgår, at han i perioden 1836 til 1869 byggede 31 vindmøller. De fleste som hollandske møller med 3 eller 4 kværne. Samtidig har han med sit tømrerarbejde sat sit præg på mange af byens huse, ligesom han stod for bolværksarbejdet, da man i 1839 byggede den første havnemølle.

I 1851 fik A. C. Rasmussen kongelig bevilling til at anlægge et jern- og metalstøberi i forbindelse med tømrervirksomheden. På den nye fabrik

Radsaamaskinen »S S«

med Stilleapparat

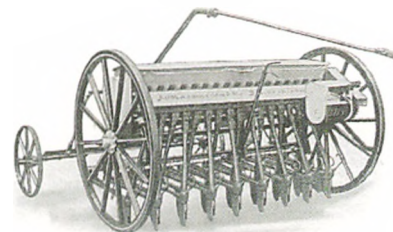
Nutidens bedste Radsaamaskine med letteste og sikreste Indstilling.

Ved Fabrikationen af denne Maskine er det lykkedes os at fremstille en Radsaamaskine, der foruden at have et Saasystem, som opfylder alle Fordringer til Nøjagtighed i Udsæt og Indstilling, tillige har en Konstruktion af Undervogn og Skær, der i Kvalitet og let Betjening svarer hertil, idet vi nemlig har benyttet det af det kgl. danske Landhusholdningsselskab stadig fremhævede Saasystem i Forbindelse med vor fortrinlige Undervogn.

Om denne skriver det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Maskinudvalg:

»Rasmussens Maskine er en stærkt bygget og godt afstivet Maskine, der er særdeles let og bekvem at arbejde med. Skærene har en god Form, skarpe fortill og med brede Vinger — —, de hæves og sænkes gennem en Vægtstangsforbindelse, der er særdeles bekvemt anbragt midt paa Maskinen. Skærspidserne kan let fornyes«. Endvidere skrives om Bagstyret: »Dette er særdeles godt formet, og navnlig falder det bekvemme Haandtag udmærket i Haanden« o. s. v.

Indstillingen foregaar ved Hjælp af det bag paa Maskinen anbragte Stilleapparat, hvis 2 Haandtags forskellige Indstillinger muliggør en hurtig og let Ændring i Saamængden.

Radsaamaskinen "SS"
uddrag af salgsbrochuren.

blev der fremstillet landbrugsmaskiner. I perioden 1838 - 1876 blev der fremstillet og opsat 80 større tærskværk, de fleste med hesterundgang til 3-6 heste, men enkelte med dampanlæg, samt en mængde mindre tærskemaskiner, kaste- og rensemaskiner osv. Den største produktion var dog såmaskinerne, først håndsåmaskiner, så bredsåmaskiner og senere radsåmaskinerne, hvoraf flere modeller blev præmierede.

Virksomheden blev i 1872 overtaget af sønnen C. C. Rasmussen, og indtil lukningen i 1929 fortsattes produktionen af landbrugsmaskiner, hovedsageligt såmaskiner.

I en del af "Fabrikken" var der fra 1930 til 1938 Temperværk med fremstilling af beslag og dør-greb. På den anden del af grunden virkede Stub-bekøbing Støberi. Temperværket blev i 1938

overtaget af Nyboe & Nissen og i 1950 overtog de også den del af området, der omfattede Stub-bekøbing Støberi. Nyboe & Nissen fremstillede kedler, både til parcelhuse og til større fyrings-anlæg. I 1972 købte Vølund "Fabrikken" og der blev fortsat fremstillet kedler i nogle år.

"Fabrikken" stod mere eller mindre tom i nogle år, indtil Carsten Egeskov Petersen i 1979 flyttede sin virksomhed med fremstilling af cigar-kasser hertil.

I alle årene har "Fabrikken" været en vigtig arbejdsplads for byen. I 1917 beskæftigede "Fabrikken" 150 arbejdere, på et billede fra 1925 kan tælles 60 medarbejdere og hos Nyboe & Nissen var der også arbejde til omkring 60 mand, de fleste smede.

Personalet opstillet til ære for fotografen. Foto: Ukendt.

Gasmålerfabrikken

En anden af Stubbekøbings betydelige virksomheder var gasmålerfabrikken P. W. Hallengreen & Søn. P. W. Hallengreen var bøsse-mager og blikkenslager og startede i 1858 værksted i Søndergade. Da gasværket kom i 1863 specialiserede han sig i reparation og senere fremstilling af gasmålere efter egne patenter. I 1897 købte Hallengreen Vestergade 57-61 og byggede en fabrik i gården, hvor der hurtigt kom en stor produktion i gang, især efter at sønnen trådte ind i firmaet.

Da denne søn døde i 1907 solgte Hallengreen fabrikken til Anker Heegård.

Som det fremgår af billedet fra 1930 arbejdede der på det tidspunkt mindst 70 mand på gasmålerfabrikken. En del var kommet udefra og flyttede med, da fabrikken i 1932 flyttede til København. En af dem, Carl P. Jensen, var allerede som 23 årig politisk aktiv som formand for Socialdemokratiske Forening i Stubbekøbing, og han blev senere Bolig- og Grønlandsminister.

Fiskeindustrien

Med Stubbekøbings placering som havneby ved Grønsund har det været naturligt at placere en fiskeindustri her.

Bygningen, hvor Falsters Nedrivningsselskab nu holder til, blev opført til fileteringsfabrik af Nordfalsters Fiskeindustri, der senere blev overtaget af Hesnæs Fisk og endte med at være en del af Fredericia-firmaet A/S Rahbek Fisk.

I 1970, da Hesnæs Fisk overtog fabrikken var der 35 medarbejdere, der hovedsagelig forarbejdede torsk, der blev nedfrosset og eksporteret. Rahbek Fisk overtog fabrikken i 1973, og produktionen udvidedes, så man i 1979 var blevet byens største arbejdsplads med omkring 70 medarbejdere, langt de fleste kvinder. Rahbek Fisk lukkede afdelingen i Stubbekøbing omkring 1990.

Alment

De omtalte virksomheder er de industrier, der har eksisteret længst og har haft flest medarbejdere. Der har selvfølgelig været mange an-

dre firmaer, som også har haft stor betydning for byen, ikke mindst handelsfirmaerne og alle håndværkerne.

Måske burde en virksomhed som Stubbekøbing Skibsværk også have haft en omtale, men der kan henvises til Årsskrift 1989 og Palle Brandts artikel i "På bedding", udgivet af Kulturmindeforeningen og Falsters Minder i 2004.

I 1964 blev området vest for byen udlagt til industriområde og i løbet af årene har der været forskellige mindre industrier: Tubefabrik, Jeppestens Savværk, Skaktegl og H. C. Badeelementer. Hvor Tubefabrikken som en af de første startede, ligger nu Bech Design, der producerer armaturer i messing til øl-ankre. På A/S J. M. Dressels ejendom kan man nu få synet biler, desuden ligger der en del håndværksvirksomheder og sidst er genbrugspladsen kommet til.

Kilder:

"Pibemagerne i Stubbekøbing" af Anders Monrad Møller.

Vedr. Stampemøllerne - Lokallhistorisk Årsskrifter 1983 og 1991 og Lolland-Falsters Historiske Samfunds årbøger fra 1942.

Lokalhistorisk Forenings Årsskrift

Af Asger Kliver-Jensen, Moseby

Et af Foreningens formål er at udgive et Årsskrift

- for ligesom barnet der fortæller:

*“at man har et juletræ for at have et
sted at samle alt det pynt man har købt !”*

- har vi i *Årsskriftet* den mulighed, at samle alle de små historier og anekdoter der forefindes i blandt de lokale beboere.

Årsskriftet - er en “perle” og et vigtigt medie i arbejdet for at bevare lokalhistorien.

Årsskriftet kan betragtes som lokalhistoriens forlængede arm - skriftet fortæller menigmands hverdagshistorie. Da der som bekendt ikke kommer noget af sig selv - er det yderst vigtigt at have et medie, der kan opsamle og animere den lokale befolkning til at bidrage med små “guld-korn” for eftertiden. Lokalhistorien er vigtig for forståelse af den tid vi lever i og som vi bygger vor fremtid på.

Et vigtigt led i at udgive et årsskrift er, at de skrivende ikke blot er professionelle - men at

historierne i høj grad bliver fortalt af de lokale beboere eller meget ofte fra “fraflyttere” der i en sen alder “tænker” tilbage. Historierne har de enten selv oplevet eller fået overleveret - oplevelser eller dagligdags ting fra en svunden tid.

Et lille eksempel kunne være et udpluk fra beretningen om “**Mælke-Ellen**” - der måtte arbejde som rengøringskone bl. a. hos en af byens “fine fruer”. “**Mælke-Ellen**” havde altid svar på rede hånd - en dag havde den “fine frue” påpeget, at der ikke var tørret stov af under lyse-

dugen - "jo, det er der", svarede Ellen - "og jeg har endda lagt trådene på plads!" (fruen havde lagt kulørte tråde under dugen for at kontrollere Ellens arbejde).

"**Mælke-Ellen**" blev senere ministerfrue og deltog bl.a. ved "prinsesse-bryllupperne" i 1960'erne. (Ref. Lokalhistorisk Årsskrift 2001- "Mælke-Ellen" der blev ministerfrue)

Det er redaktionens klare mål, at det indsendte materiale gengives så "originalt" som muligt - dels for at bevare skrivemåden med de sproglige dialekter der tit og meget ofte er med til at give og understrege den oplevelse der kan ligge i at læse et stykke lokalhistorie.

Meget godt lokalt stof kommer fra de lokale beboere!

Den viden man får af at læse de små beretninger der gengives i foreningens ***Årsskrift*** er "guld" værd for de kommende slægter. Godt nok opdateres Danmarkshistorien løbende - men de små og ofte overraskende beretninger om livet på landet og i de små byer er unikke for eftertiden. Så skulle du - kære læser - ligge inde med et stykke hverdagsliv fra en svunden tid - indsend den da til ***årsskriftets*** redaktion (foreningens bestyrelse) eller til Lokalhistorisk Arkiv - som også gerne vil være behjælpelig med at "skrive" - hvis der skulle være et problem dermed.

Årsskrifterne er sjov og spændende læsning - de er ofte bygget op omkring temaer - der

passer ind i den aktuelle tid. En anden lille beretning der kommer mig i hu - her hvor vi lige har overstået den anden kommunesammenlægning indenfor de sidste 40 år - er beretningen om:

"**Gå-Johannes**" - en subsistensløs "landevejs-ridder" - der engang midt i forrige århundrede havde søgt læ for kulden i en af Orupgårds bygninger. Der sker så det efterfølgende, at "**Gå-Johannes**" findes siddende død i et fyrrum. Så startede der en diskussion imellem Idestrup og Sdr. Kirkeby kommuner, idet kommunegrænsen gik skråt igennem Orupgårds bebyggelser. Hvor nøjagtig sad den afdøde? - da det var den kommune hvor døden var indtruffet der skulle foranledige begravelsen!

Ved en senere opmåling og ved overforvalterens mellemkomst - blev det Idestrup der fik "æren" af at bekoste "**Gå-Johannes**" begravelse.

Endvidere hed det sig, at Kammerherre Tesdorff - i sin seng lå med benene i Sdr. Kirkeby og hovedet i Idestrup kommune! (Ref. Lokalhistorisk Årsskrift 1996 - Erindringer om sognerådet)

Årsskriftet udgives normalt hver år i november måned - og kan erhverves ved henvendelse til Lokalhistorisk Forening, Lokallhistorisk Arkiv eller biblioteket i Stubbekøbing, hvor også tidligere års udgivelser kan erhverves.

Lokalhistorisk Arkiv

Af arkivleder Karin Suhr Rasmussen

*- et lokalhistorisk arkiv, er et sted hvor lokalhistorien
gemmes og hvorfra den formidles
til glæde og gavn for fremtiden*

Stubbekøbing Lokalhistoriske Arkiv dækker det område, der fra 1970 til 2006 udgjorde Stubbekøbing kommune og også er lig med følgende 10 sogne: Sønder Alslev, Sønder Kirkeby, Nørre Ørslev, Horreby, Karleby, Falkerslev, Horbelev, Aastrup, Maglebrænde og Stubbekøbing.

Arkivets opgave er at indsamle, registrere (så vi kan finde det igen), opbevare (så det bliver bevaret så godt som muligt) og formidle. Formidlingen sker bl.a. gennem Årsskriftet og ved udstillinger, men der sker selvfølgelig også en formidling, hver gang, der kommer nogen og spørger om et eller andet.

Et lokalhistorisk arkiv indsamler materiale fra foreninger, private personer og virksomheder i det område, det dækker.

Kommunale arkivalier må ikke ligge på et lokalhistorisk arkiv, men skal opbevares i kommunens eget

arkiv eller afleveres til Landsarkivet. Hvis kommunen vælger selv at opbevare arkivalierne, skal de i lighed med det, som er indleveret til Landsarkivet, være tilgængelige for offentligheden.

Når man afleverer sine gamle papirer og billeder til Lokalhistorisk Arkiv, skal det være tilgængeligt for andre efter de samme regler, som gælder for Statens Arkiver. Efter de almindelige regler er arkivalier tilgængelige, når de er 20 år gamle, men hvis det drejer sig om enkeltpersoners private, herunder økonomiske forhold er det 75 år. Man kan altid aftale egne regler for tilgængelighed, når man afleverer sit materiale.

Et kapitel for sig er billederne. Vi har på Lokalhistorisk Arkiv rigtig mange billeder, og det er nok også den del af arkivet, der bliver mest benyttet. Som hovedregel kan man få en kopi af et billede til eget brug. Hvis man skal bruge det til

udgivelse i en bog eller lignende, gælder der helt specielle regler.

Hvad kan man så finde, når man besøger et lokalhistorisk arkiv?

På lokalhistorisk arkiv i Stubbekøbing har vi:

- *Kirkebøger for alle sogne 1646-1891*
(*Stubbekøbing, Horbelev og Aastrup sogne til 1930*)
- *Folketællinger 1787-1921*
- *Stubbekøbing Avis 1861-1966 + register over bekendtgørelser 1861-1933*
- *Matrikellister 1844*
- *Register over fæstere 1662-1766*
- *Foreningsprotokoller, regnskaber, vedtægter, medlemslister m.m.*
- *Personlige arkivalier*
- *Materiale vedr. erhvervsvirksomheder*
- *Kort – udskiftningskort m.m.*
- *Lokalhistorisk litteratur*
- *Register til litteratur om Stubbekøbing*
- *Huse i Stubbekøbing + register*
- *Lolland-Falsters Historiske Samsfunds Årbøger + register*
- *Kulturhistorisk Håndbog over Stubbekøbing kommune*

Selv om vi har mange personlige arkivalier og billeder, skal man huske, at vi kun har det, som folk selv har indleveret. Det samme gælder for arkivalier fra foreninger og erhverv.

Det sker jævnligt, at der kommer nogen, som ikke kan forstå, at vi ikke har et gammelt billede af deres ejendom, men betingelsen for, at vi kan have et billede, er, at der er afleveret et billede til arkivet.

Netop billeder af ejendomme er meget efterspurgt. Mange, der køber hus eller skal til at renovere deres gamle hus, vil gerne se, hvordan huset har set ud oprindeligt. Hvilke vinduer er de rigtige, hvordan så indgangspartiet ud osv. Så ligger man inde med ældre billeder af huse, vil de altid blive modtaget med glæde på de lokalhistoriske arkiver.

Foreningslivet i et lokalt område er en stor del af områdets historie og kultur, så det er meget vigtigt, at forhandlingsprotokoller og lignende bliver afleveret et sted, hvor der bliver passet på det, og hvor man også næste gang, foreningen har jubilæum, ved, hvor man kan finde foreningens historie – altså de gamle protokoller. Hvis man først skal til at regne ud, hvem der var formand for 20 år siden, og hvem der var formand for ham, og hvor de flyttede hen, eller endnu værre: hvem af børnene, der mon har taget sig af protokollerne, og hvad de mon har gjort af dem, så er det ulige nemmere at henvende sig på det lokalhistoriske arkiv, hvor man kan få protokollerne at se og så gøre sine notater.

En af lokallhistorisk arkivs brugere, Børge Jørgensen, studerer Stubbekøbing avis årgang 1878. Foto: Tine Perlt.

Mange af besøgene på arkivet drejer sig om slægtsforskning. Det er nu blevet muligt at starte sin slægtsforskning på Internettet, hvor man både på

www.arkivalier-online.dk og

www.ddd.dda.dk

kan finde folketællinger og kirkebøger. Det gør, at mange prøver og også kommer godt i gang, men alligevel hurtigt finder ud af, at der skal lidt mere til, for det bliver rigtig interessant, og derfor kommer på arkivet for at finde ud af, hvad der er af andre oplysninger, man kan bruge. Der

kan være en nekrolog, måske kan vi finde ud af, hvor de boede, eller der findes et billede, måske bare et skolebillede, men det er heller ikke så dårligt.

Det sker også, at vi ikke rigtig har noget, og det er selvfølgelig ærgerligt, både for den, der havde håbet på noget spændende, og for os, der gerne vil hjælpe, men det er altid at forsøge værd at henvende sig på et lokallhistorisk arkiv, og alle er altid velkomne.

Medlemmernes sider

redigeret af Asger Klüver-Jensen, Moseby

*Hvad synes medlemmerne om Lokalhistorisk Forening ?
- her er et lille udpluk af hvad der kom ud af
de udleverede blanke stykker papir.*

Eva Vestergård Madsen, Stubbekøbing - medlem i 25 år.

Som sjællænder og tilflytter i 1960, vi havde måske regnet med 3 - 4 år på Falster, men Næsgårds gule rapsmarker - Hesnæs - Østerskoven bl. meget andet - kom vi til at holde af, så derfor er jeg her endnu.

Det var godt senere at få startet Lokalhistorisk Forening - man havde virkelig brug for at få viden om Falster.

Det kulturelle:

1. Det nære i 25 år: Alle foreningens aftenture netop til Østerskoven - Hesnæs - Skjoltrup m.m. - hvor vi fik mange gode oplysninger af skovfoged Larsen - var noget vi var glade for alle sammen.

2. Dernæst - alle de gode foredrag igennem 25 år på biblioteket - også godt - især to husker jeg som var det for nylig jeg havde hørt det - Herdis Møllehave og Kaj Munks søn som fortalte om sin far og sin barndom i Vedersø.

3. Så er der de mange 1 og 2 dages ture til bl.a. Sønderjylland, Nordjylland - Skåne m.m. - altid vel tilrettelagte - en glæde at være med til. Det var lidt om kulturen.

Men vi må ikke glemme det kulinariske - den halve time til aftenkaffen, hvor snakken går særdeles livligt med sidemanden. 25 år - alle de hjemmebagte boller vi har fortæret og lagkager - Kristine Assers glemmer jeg aldrig, de var fine alle sammen, min favorit var nok den med de frosne hindbær.

En ting til husker jeg - Kristines blomster på bordene - de allerførste vintergækker, erantis og de efterfølgende årstiders blomster- for slet ikke at forglemme de "Gode råd" til julekaffen.

Det var et tilbageblik - men lidt om det nutidige. Først på sommeren (2007) en ualmindelig god tur til Dyrehaven - med fin oplysning om alle de gamle træer - så et smut over Bakken - og ikke mindst besøget i Karen Blixens hjem. Sidst på sommeren (2007) en god tur til Langeland - så "det lokalhistoriske" rækker langt omkring.

Jeg håber og ønsker at alle de gode ture og aftener må vedblive i lang tid fremover - dem kan vi slet ikke undvære!

Solveig Hansen, Falkerslev - medlem i 16 år.

Min første kontakt med Falster var under krigen i 1942. Jeg var da 8½ år, jeg kom fra København, Kattesundet (en sidegade til Stroget). Vi boede på 5 sal med WC i gården, vi var 8 personer i 2½ værelse og køkken. Så fik min store søster Ulla på 11 år, min lille søster Inge på 7 år og jeg den oplevelse at komme på Københavns kommunes koloni på Corselitze, hvor vi var i ca. 2½ måned med skolegang.

Siden hen blev jeg gift med Freddy i 1960. I 1969 købte vi en grund ved Gedesby strand, hvor vi fik mange dejlige oplevelser med vore to drenge.

Da Freddy gik på pension, blev vi enige om at flytte fra København. Vi så på mange huse på Falster, men endte med at finde vort hjem i Falkerslev, hvor vi har boet i 16 år. "Lokalhistorisk" kom vi i kontakt med, fordi Freddy havde så mange postkort fra Stubbekøbing hvor hans morfar, Lars Nielsen, havde haft en møbelforretning i årene omkring 1906-08. Vi prøvede at finde forretningen efter billederne, det lykkedes ikke, men da vi fik kontakt med Karin Suhr Rasmussen på Arkivet, kom tingene på plads. Siden har vore hjerter været med i det der foregår i Lokalhistorisk Forening. Vi er blevet mødt af de dejligste mennesker. Når man tidligere kom til møderne blev man budt velkommen af vores dengang dejlige formand, Kristine Asser Hansen, og alle dem vi mødte i foreningen var venlige og positive.

Mange dejlige foredrag af forskellige slags har vi fået i årenes løb med medfølgende kaffe, the, boller og lagkager.

Dejlige udflugter og fler-dages ture har vi deltaget i med god tilrettelæggelse fra bestyrelsens side - som møder op glade og positive, hvad resten af "brugerne" også altid er.

Vi er som tilflyttere blevet godt modtaget af både falstringer, lollikker, jyder, fynboer m.m. Vi håber, den gode ånd må følge Lokalhistorisk Forening fremover.

**Anne Lise Østerholm Hansen,
Stubbekøbing - medlem i 2 år**

Tak for alle de gode foredrag samt udflugten til Dyrehaven og Rungstedslund (forår 2007).

Det var virkelig en stor oplevelse, at se alle de mange gamle store træer, og få en god historie, fortalt af statsskovrideren.

Jeg synes, der er rigtig mange gode foredrag, så jeg er glad for at komme i Lokalthistorisk Forening. En stor tak til bestyrelsen, der gør et stort arbejde, så vi andre kan få en god oplevelse.

**Willy Palle, Stubbekøbing
- medlem i 8 år**

Jeg har i de år jeg har været medlem med stor glæde deltaget i flere moder og foredragsaftener. Bestyrelsen har evnet at finde spændende emner at belyse. Mange foredragsholdere har gæstet biblioteket.

Foreningens ture/udflugter har også en høj standard. Mange historiske steder er besøgt og altid med kyndig vejledning.

En speciel oplevelse er det at deltage i kaffebordet ved moderne. Her er nydt megen god hjemmebak og det tjener vist de kvindelige medlemmer af bestyrelsen til ære.

Den medfølgende DVD!

Af foreningens bestyrelse

- *ved et jubilæum er det naturligt at se tilbage til "tidernes morgen",
i dette tilfælde, at se tilbage til foreningens start
- men det er ikke en selvfølge,
at det er de personer der var med - der fortæller!*

Det har været bestyrelsens ønske, at foreningens 25 års jubilæum bl.a. blev fejret med udgivelsen af et jubilæumsskrift, medfølgende en DVD, der dels kunne fortælle om nogle af de unikke seværdigheder der er så mange af i vort dækningsområde og ikke mindst om foreningens virke og opstart - fortalt i "ord og billeder" af personer der har nær tilknytning til Lokalhistorisk Forening.

Se DVD'en, hvor bl. a. fhv. skovfoged Frits Larsen fortæller om Hesnæs-området med Skanseanlægget der blev bygget i forbindelse med Englandskrigene - om højtalerens opfinder, Peter L. Jensen, der trådte sine barnesko ved Skansen.

Direktor Peter Wulff fortæller om, hvordan hans familie fik lagt grundstenen til en blomstrende virksomhed, som stadig ligger midt i Stubbekobing.

I fjerne tider, var Stubbekobing kendt for sine pottemagere, men det er sofart der gennem tiderne har været vigtigst for byen - fortæller Bjørn Nielsen.

Stubbekobing Kirke, der er en af Danmarks ældste, idet den kan føres helt tilbage til 1100 tallet, er smuk og særpræget og har undergået mange radikale ændringer gennem tiderne - fortæller kirketjener Jacob Blans.

Når Stubbekobings historie skal beskrives, kommer man ikke udenom at "strejfe" den dramatiske historie om adelskvinden der blev kroejer og færgeskone ved Grønsund - historikeren Marianne Christensen fortæller om Marie Grubbe.

Sidst og ikke mindst, fortæller flere af Lokalhistorisk Forenings stiftere om tilblivelsen af foreningen den 5. januar 1984.

God fornøjelse!

Der skal lyde en stor tak til Erik Thorsen, Dan Vision, og fhv. medarbejder ved DR, Ole Corneliusen for at denne DVD kunne se dagens lys.

